

Življenje in svet

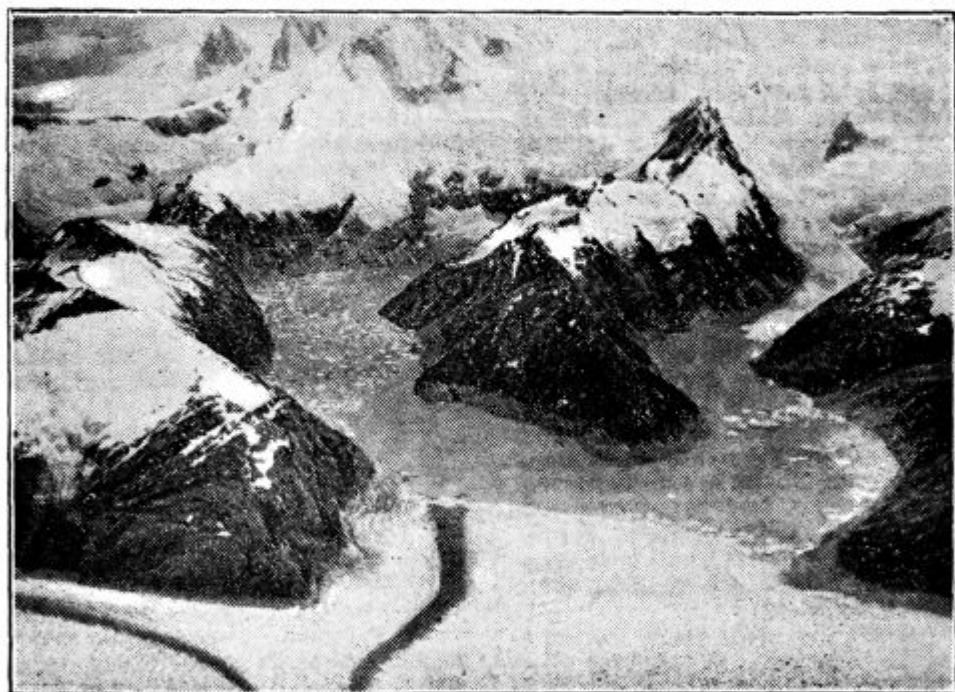
Gunther Plüschow

V letalu nad Ognjeno zemljo

Ladja »Feuerland« se odpravlja na morje, sirene žvižgajo, mornarji dvigajo sidro; na suhem smo ostali trije možje, v »Sanjskem pristanu«, kakor smo ga

da nalovi morskih psov; za vsako kožo si lahko kupim goriva za uro letanja.

Med tem se v Sanjskem pristanu uredimo kar moči udobno; na letanje ni niti

Voda kopnečega snega zaledenelih Darwinovih Kordiljerov na Ognjeni zemlji se v dolinah zbira v slikovita jezera

krstili, majhnem, zavarovanem prirod-nem zalivu, desno od Bahie Encanta, severnovzhodno fjorda De Agostini. Čeprav moramo čakati in čakati vremena za letanje in filmska snemanja, ne sme-mo pasti lenobe. Niti minuto tej krajini namenjenega zelo pičlega časa ne sme v izgubo. Zato pluje »Feuerland« ven,

misliti. Kolikor se pač da, se skušamo zavarovati pred strašno mokroto in mrazom, ki vladata poleti na Ognjeni zemlji. Šotor si pokrijemo s svežimi ze-lenimi vejami, na vlažna gozdna tla na-steljemo listja in grmičevja in zapalimo pred vhodom v »vilo« mogočen ogenj. Pravljíčno tišino pragozda motijo le

udarci naših sekir; ogenj že plapola. Zakoljemo si koštruna. Iz odrte živali odrežem mogočen kos zadnjega stegna. Dreblow, moj letalski spremljevalec, je že zdavnaj prej pripravil raženj, moj preizkušeni filmski operater Neubert pa je podnetil ogenj, da so rdeče zažareli zublji. In zdaj sedimo trije možje kakor izobčeni, nalik gozdnim ljudem okoli ognja. Eden vrtil raženj, vsi trije pa pobožno gledamo, kako privzema meso rjavo barvo, ne da bi stekla iz njega le kapljica soka. Po dveh urah, ko je pečenka gotova, si odrežemo vsak svoj kos. Že spet je začelo deževati: mokri in prezebajoči ždimo v šotoru. Tu v Ognjeni deželi dežuje pogosto in temeljito, vse okoli nas dero potoki s pobočij v dolino. Pozno zvečer še zmerom bobni dež na krila mojega letala, ki leži v vodi in mora prenašati vse vremenske neprilike.

Drugi ljudje se slečejo, kadar gredo spat, mi v šotoru pa si oblečemo vsega, kar nam je na razpologo, da, celo velike kožuhovinaste rokavice si natakemo — na noge. Stisnjeni drug k drugemu ležimo na trdih vlažnih tleh, poslušamo, kako zunaj šumi dež, in gledamo, kako voda počasi curlja v naš šotor. Ponoči se vsi zbudimo od mraza, drgečemo in prezebamo, se premetavamo sem in tja, čakamo jutra, čakamo, da dež prestane — čakamo zaman.

Tedaj spet podnetimo ogenj, si v varstvu listnate strehe dreves skuhamo čaja in si spečemo še drugi kos mesa. Ure minevajo; sekamo drevesa, ždimo v šotoru, ždimo ob ognju in strmimo venkaj v dež. Koliko bi dali za en sam solnčni žarek! A tako je pač vreme tu na zapadnem koncu Ognjene dežele: navzlic svoji prelestni lepoti in rodovitnosti, vzlic neizmernim pragozdom ne bo nikoli obljudena.

Naposled, po petih dolgih deževnih dneh, se vrne naša »Feuerland«; z neizrekljivimi napori ob neprestanem dežju in viharju se je mornarjem posrečilo ujeti tri tjulenje. Tri kože, koliko truda zanje in ž njimi: za mene pomenijo tri ure goriva za letalski motor. Presrečni smo prebili noč v naših suhih kajutah na ladji. Kakor sen so se nam zdele mrzle noči, ki smo jih bili pravkar prestali v mokrem šotoru.

Drugo jutro stje solnce s sinjega neba. Pozabljene so vse nadloge, vse pomanjkanje. In že so vse prevleke snete z letala, mogočno doni pesem motorja

v jutranjo tišino. In ko potlej plavama v višini nekaj tisočev metrov, z gorovji in ledeniki pod seboj, z zelenimi pragozdi in višnjevimij fjordi, smo dvakrat srečni: kako ne — po tolikih tednih neznosnega vremena!

Ali je to tista dežela, ki smo jo mesece raziskovali, ki jo je doslej neprestano bičal zapadni veter, ki so jo pokrivali gosti oblaki, ki ji je grozilo, da utone v večnem dežju? Mahoma je bilo še pravkar čisto nebo prepreženo z oblaki, prav za prav skoro brez povoda, se vihar poleže. Nebo se je razklato in okoli nas se odpira pravljica krajina tako nezaslišane, tako nepopisne lepote, da je sleherna beseda o njej smešna, da, malone brezbožna; taka čudesa je treba videti, sprejeti jih vase v prevzetosti.

Da doživimo to čudo, da si ga ohranimo v sliki in filmu, da se ozremo nanj iz višin kakor kondor, da preiščemo in pregledamo, česar ni še nikoli pred nami videlo človeško oko, smo mesece in mesece prenašali vse nevšečnosti proslule Ognjene dežele, smo na palubi naše vrle in pogumne bele »Feuerland«, smo v šotorih, pragozdih, zalivih, ki jih je bičal vihar, smo v zračnih višinah na letalu prenašali vse viharje, lijoči dež, mraz in vlago in nevarnosti. Neprestano koprneč po tem trenutku, neprestano pri delu, po dnevi in po noči brodeč v labirintu kanalov.

Le malo je ljudi, ki res kaj vedo o Ognjeni deželi. K tem ljudem se štejemo tudi mi.

Ura poleta gori nad Ognjeno deželo nam je že zdaj odkrila več kakor prej večletna dela. Mi smo prvi letalci v Ognjeni deželi in nad njo; treba bo mnogo let požrtvovalnega dela s suhega, z morja in zlasti iz zraka, preden se nam bodo razodele vse tajnosti dežele, ki je večinoma ogrnjena v oblake. Kdor pravi, da je Ognjena dežela dovolj razkrita, češ da se na njenih obalah vsako leto turistovski parniki ustavijo za en dan, je prav tako, kakor da bi trdil, da pozna vso Brazilijo, če je bil enkrat prišel s parnikom v Rio.

Drugi jasni dan. Solnce vzhaja, vrh Bucklandske gore, ki se nalik klinu v oklepju dviga iz morja v nebotične višine, se rdeči. Sredi Sanjskega pristana je zasidrana naša matica, vrta lesena ladja; nje paluba je obložena z gorivom in orodjem za naše letalo; brez nje bi nam bilo sleherno letanje nemogoče. Tik ob obali niha naš srebrni kondor »Tsingtau

D. 1313«, moj vrli spremljevalec Ernst Dreblow ravno pripravlja motor za polet.

Vse je tiho v zalivu. Tedajci zagledamo nad seboj dva redka gosta, kondorja. Enkrat sta nas bila že obiskala, najbrže so ju privabile naše ovce. Toda ko začne mahoma bobneti motor, se vsa prestrašena zdrzneta in po bliskovo vzletita pod nebo. Ogrnjen v debelo usnje in kožuhovino sedim na svojem sedežu pri krmilu; za menoj, enako zabubljen, Dreblow, ki se mora vrhu tega ukvarjati še s kino in kamero. Spustim plin, lagotno zdrči letalo čez gladko morsko gladino zaliva. Počasi potisnem z levico plinski vzvod čisto sredi: kakor puščica zleti vrli stroj čez zračno gladino. Potem se rahlo odtrga z vode in se naglo popne v višino. Še preden utegne sonce pogledati čez gorske vrhove v zaliv, že plavamo v objemu njegovih žarkov v višnjem etru. Občutek neizrekljive sreče nas prevzame ob pogledu na sliko, ki se zdaj odpre pod nami.

Kolik užitek letanje ob lepem vremenu! Doslej nam je bil vsak polet borba s prirodnimi silami, letalo je premetavalo in preobračalo, da me je pogosto kar slabost obhajala. Danes je bilo prvič mirno in pokojno v zraku; ni naju podil veter, niso naju tresli vrtinci, rahlo sva drsela skozi zrak. Pod nama je vzniknil iz večne sivine deževnih in viharnih oblakov pravcat paradiž. Jasno, ostro zarisano in prost slehernih oblakov leži tam spodaj fjord De Agostini, iz bokov mu teče dvanajst srebrno se leskečočih veletokov; z neizmernih ledišč prihajajo, ki je ž njimi pokrito vse gorovje, po večno zelenih pragozdih teko, kot iskrenča se bela gmota padajo v temnovišnjev kanal.

In tam je gorski vozil Bucklandske gore, zraven Monte Sella, in zdaj, glej, tam doli masiv Monte Sarmienta, ves bister in jasen. Monte Sarmiento, kralj Ognjenodeželskih gora, malone nikdar ne odkrije svoje glave. Vsa gora je sam samcat kos mogočnega železa, čigar dva rogčjasta vrhova se v soncu leskečeta nalik renskemu vinu. V tem popolnoma mirnem zraku se upam še enkrat prav tesno obkrožiti vrhunca, da napravi moj spremljevalec dobre fotografske in filmske posnetke. Ko se spet spenjava kvišku, ostaneva čisto nad vrhom, da si ohraniva t njega i njegovo okolico na filmu in plošči.

Zdaj sva dosegla tri tisoč metrov. Vsa Ognjena dežela leži kakor živa reliefna karta razprostrta pod nama, Dreblow vročično hiti s kinom in kamero.

Tako iznenada kakor se je pojavilo solnce, še bolj iznenada, brez vidnega vzroka, čisto nepričakovano vstanejo za nama nepreračunljivi viharji. Tam doli na jugu, kjer se Atlantik in Pacifik združujeta v silovitem objemu in kjer leži nekje rtič Horn, se pode proti nama goste trope oblakov. Preden se še prav zavem, sva že sredi megle. Iznenada jame stroj prskati. Žice na krilih žvižgajo. Nalik srebrnemu kometu drevim proti zemlji. Preden se oblaki zgrnejo, moram priti skozi nje in pod nje. Naposled plavam, se zibljem nad našim Sanjskim pristanom: tamkaj leži mala »Feuerland« kakor skrbna debela koklja, že vidim svoje ljudi, ki stoje na palubi in pozorno raziskujejo nebo.

Ko sva naposled na tleh, zloživa letalo in ga pričvrstiva, in že zaluha vihar in se odpro nebesne zatvornice: že spet je deževje nad Ognjeno deželo. A midva zaradi tega ne izgubiva dobre volje. Mnogo metrov filma, nešteto posnetkov je pripravljenih, da pridejca na svetlo; hvaležen sem za te vrtle ure. A zdaj bo treba spet čakati, morda tedne, nemara celo delj. Potrpežljivo čakati, da napoči spet dan, ko bo vsa Ognjena dežela vsaj za nekaj ur prosta oblakov in nama bo dana prilika, da fotografirava in kinematografirava iz zraka še docela neznane Darwinove Kordiljere. Ta dan je napočil, a ž njim tudi slovo od Ognjene dežele!

Neke noči dež nenadoma prestane, posamezne zvezde se zaleskečejo na nebu; drugo jutro je oblakov nestalo, kakor da bi jih kdo posesal. Čakala sva še uro, da so se krila letala odtajala in sva se mogla dvigniti v zrak. V višini štirih tisoč metrov sem še enkrat preletel Monte Sarmiento in zapadni del velikega Ognjenodeželskega otoka, narkar sem odplul proti vzhodu preko centra Darwinovih Kordiljerov. In poslednjič se nam je razodel neizmerni svet ledenikov v vsej svoji prelestni lepoti.

Dr. E. F. Dach

žeja!

Človek ne je samo, kadar je lačen, in pije tudi, kadar ni žejen. Ljudje imamo tek tudi takrat, kadar nam hrana ni ravno nujno potrebna; da ga utešimo, smo izumili nasladi, ki so tuja živanim, zakaj njim služi jed in pijača samo za prehrano.

Toda ali sta lakota in žeja v resnici vselej iz prave potrebe izvirajoči svarilki? Starejši zdravniški pisatelji poročajo o bolnikih z uprav fantastično žejo, ki jim je ni moglo utešiti 20, 30, da, celo 40 litrov vode na dan. Še leta 1868, so imeli v pariški kliniki »Hotel Dieu« ljudi — imenovali so jih polifage, to je požeruhe — ki so pojedli na dan po pet funtov mesa, tri funte gnjati in dva funta pečenega ali praženega kruha. Ti nesrečniki niso morda trpeli na kaki fizični bolezni, le na neutušljivem gladu in žeji, le na maniji, da morajo neprestano jesti in piti. Ko so se zdravniki domislili, da bi temu utegnil biti vzrok v psihičnosti, so poskusili s psihičnimi metodami, s sugestijo, obenem pa seveda tudi s strogimi ukrepi — in uspeh ni izostal. Danes je slična s psihičnostjo utemeljiva lakota in žeja že zelo redek pojav; navadno je samo postranski pojav kakega hudega nevrotičnega obolenja. Vsekako pa kažejo ti zgodovinski primeri, da utegne biti tudi »zanesljivi« občutek lakote in žeje varljiv in se nanj ni moči zanesti.

Pomudimo se nekoliko pri žeji. Kako zelo je žeja celo pri najbolj zdravem človeku odvisna od navade, je dokazal neki zdravnik na samem sebi. Zdravnik, ki drugače ni potreboval bog vedi koliko vode, je je enajst dni namenoma pil razmeroma mnogo. Po enajstih dneh se je pokazalo, da se je v tej kratki dobi njegov občutek za žejo temeljito izpremenil. Zmerni vodopivec se je v sicer docela neizpremenjenih pogojih nenadoma pretvoril v hudega vodopivca in je svojo žejo le z energično disciplino spravil spet na prejšnji normalni nivo.

Subjektivna žeja tedaj nikakor ni zmerom enakovredna objektivni telesni potrebi po vodi. Res je sicer, da navajlja organizem svojo potrebo po tekočini z žejo. Voda je neobhodno potreben življenski element. Po svoji važnosti stoji takoj za kisikom, brez katere-

ga bi življenje v nekaj trenutkih ugasnilo. Vodo odnosno tekočo hrano lanko pogrešamo samo neka; dni, med tem ko prenesemo nedostajanje gostih hraniv brez škode tudi po več tednov. Gladujoče telo si samo pomaga s tem, da na rovaš maščobnega, vezivnega in mišičnega tkiva hrani važne, vedno delujoče organe kakor na primer srce in možgani. Umetnikov v gladovanju je bilo zadnja leta na pretek; takih, ki bi se hoteli producirati v žeji, ne pozna nihče.

Telo odraslega človeka sestoji 3/5 iz vode. Ledvice in pljuča, koža in črevo pa krvi in tkivom neprestano odtezajo tekočino. To telesu vzeto vodo pa je treba nadomestiti. Žeja ima nalogo, da signalizira ali najavlja nevarnost »osuščenja«. Ona spada skupno z gladom in bolečino med velike svarilce v smotrenostnem sestavu življenja.

Toda kaj »zbuja« žejo? Izguba vode povzroči zgostitve krvi. Pri boleznih, pri katerih se mnogo vode izgubi skozi črevo (na primer pri azijski koleri, griži, poletni driski) ali pa pri izdatnejši izločitvi seči (pri nekaterih obistnih boleznih, črevesni griži) to ni težko ugotoviti. Vselej se takrat pojavi občutek žeje, prav tako pa tudi pri izgubi krvi. To dejstvo komplicira vzročno zvezo med zgostitvijo krvi in žejo. Zakaj pri notranjih in vnanjih krvavitvah izgubi telo ne samo krvno tekočino, nego tudi trdne sestavine krvi (krvna telesca). Vrhu tega se vsaka izguba krvi do izvestne mere izravna z dotokom tekočine iz tkiva (pristop tkivne tekočine v celice) na rovaš tkiva; tako se kri zredči. Zato so nekaj časa tudi mislili, da sta dve vrsti vzrokov žeje. Zgostitev krvi bi po tem povzročila »žejo krvi«, nedostajanje vode v tkivu pa »tkivno žejo«. A novejša raziskavanja so dokazala, da sta oba pojava skupnega izvora. Ni zmanjšanje količine vode v krvi ali tkivu tisti činitelj, ki povzroča žejo, nego narast nekaterih snovi v krvi (na primer soli). Da se dokazati, da na eni plati vsaka izguba tekočine zviša količino soli v krvi, z druge strani pa povzroči vsako zvišanje količine soli v krvi žejo. Vsak človek, ki mu vbrizgaš v žilo nekaj kubičnih centimetrov 10 do 20 odst. raztopi-

ne kuhinjske soli, bo čisto iznenada začutil hudo žejo.

Sestava krvi pa pride kot vzrok žeje še le v drugi vrsti v poštev. Saj žeje ne čutimo v krvi! V tem se žeja ravno razlikuje od lakote. Če je želodec le predolgo prazen, se jame krčiti, in to gibanje (gladovne kontrakcije) se na zunaj javlja kot lakota. Glad seveda tudi nima svojega »sedeža« v želodcu, toda zveza med želodcem in lakoto je vsaj na videz nekaj »logičnega«. Pri žeji pa nikakor morda ne čutimo, da bi bila kri postala bolj slana. Zeja nima sedeža v krvnih telescih, ampak — kakor že pesem poje — v grlu.

Občutek žeje vzbudi suhota ust, jezika in lične sluznice, požiralnika in organov žrela. To osušitev neposredno povzroči zmanjšanje izločevanja slin. Z omočenjem ust zato za trenutek premotiš žejo; prav tako si jo za nekaj časa utešiš z nekoliko vode, koščkom ledu, žvečenjem elastičnih stvari (žvečilnega gumija), pa tudi s kemičnimi dražljaji (mentolom), ki vsi dražijo žleze slinavke. Narobe pa je vse prej ko prav, skušati odpraviti občutek suhote ust pri žeji s tem, da diháš skozi usta. Samo na sebi vdihavanje skozi usta sicer ne rodi žeje, čeprav se po njem osuše ustne sluznice — če nisi žejen. Če se ti žeja pojavlja, pa je s takim dihanjem le še okrepiš. S tem, da usta omočiš, ne da bi prav za prav kaj tekočega zavžil, ne odpraviš vzroka žeji, odpraviš le simptome žeje in še to samo začasno. Če organizem dolgo trpi na pomanjkanju vode, žeja čedalje bolj naraste in vzlic samoprevari nastopi naposled stanje razdraženosti in onemoglosti.

Pri dovajanju vode prirodnim potom je žeja nenavadno občutljiva oznanjevalka utešenja. Opozoriti pa je treba na to, da se naše telo kaj naglo privadi škodljivim količinam vode. Zakaj od obilnega pitja se poveča izločevanje seči in žeja postane še hujša. Patološkim pivcem je treba onemogočiti vsako odvišno dovajanje vode, če ne drugače, pa s silo. One, ki samo iz grde navade pijo mnogo vode, je treba poučiti, da si s tem po nepotrebem in v lastno škodo obremene ledvica in krogotokov aparat, ne da bi si utešili žejo.

A koliko je treba piti? To je seveda odvisno od individualnega telesnega ustroja, od načina življenja in prilik. Če v veliki vročini naporno delaš, izloči telo mnogo vode z znojenjem. Kurjači

na ladjah in vojaki na napornih poletnih pohodih potrebujejo na dan po pet do šest litrov vode. A tudi tu se vidi, kolike važnosti je vaja in disciplina. Novinci pijo neprimerno več; oni, ki imajo že izkustva, pa vedo, da razmehoma malo vode celo bolje pomaga. Tudi domačini v tropičnih krajih pijo za naše pojme nenavadno malo. Potrebno količino tekočine dobe v rastlinski hrani in sadju. Zato pa ne uživajo hraniv, ki vsebujejo mnogo maščobe in beljakovin, in vobče malo jedo, da ne ustvarijo po nepotrebem toplote v telesu. Po tem receptu bi se poleti lahko tudi mi ravnali. Povprečno potrebuje odrasel človek 2 do 2,2 litra vode na dan, pol te tekočine pa lahko krije z gostimi in polgostimi jedmi. Zlasti poleti ni težko dobaviti si potrebne vode iz sadja in salate. Ljudstva, ki so še neposredneje v dotiku s naravo ko mi Evropanci, uživajo v vročini anane, banane, melone, masline, kitajske naranče, jagode in sočivje z obilno vodo kakor na primer buče, paradižnike in še drugo tropično zelenjavo, ki je pri nas ne poznamo.

Toda v pretirani meri prepovedovati uživanje vode bi bilo krivo. Že zjutraj je požirek vode zelo koristen, ker pospešuje gibanje črev. V veliki vročini menimo, da si z uživanjem ledenih pijač napravimo iz želodca nekako hladilnico; a to mnenje je zmotno, zakaj ohlajenje, ki ga tako dosežemo, je le prehodno. V tropičnih krajih so to že davno spoznali; tam pijo, če se hočejo ohladiti ali osvežiti, vroč čaj.

BUDILKA — NEPRIPOROČLJIVA

Dr. Jessie Williams, profesor telesne vzgoje na newyorški univerzi, se bori zoper uporabo ure, ki jo mnogi Slovenci nazivajo »vekarica« (kakor da bi po otroško vekala). Njeno zvončkanje povzroča živčni stres, kvaren zdravju. Telesne funkcije, potihnivše med spanjem, se morajo predramiti z milejšimi sredstvi. Dr. Williams, ako je čital Montaigneve Eseje, mora odobravati to, da je oče slavnega pisca dramil svojo deco z godbo. Nadalje meni newyorški strokovnjak, da prezgodnje telesne vaje in mrzle prhe niso priporočljive. Slednjič opozarja na to, da bo brezžično brzojavstvo, ki se zlorablja, razrvalo živčevje njegovim rojakom. Specialist za telesne vežbe je videti predvsem pristaš počitka. Mogoče je modrijan, a njegove teorije bodo težko našle milost, osobito pred številnimi brezžičniki, ki imajo najslajšo zabavo ter od njih od svojega dnevnega dela baš v radiofoniji.

G. Strelisker

Roke

Ali ste že kdaj razmišljali o tem, kolikokrat na dan stisnete človeku roko, bodisi v formalen pozdrav, za slovo, v potrditev sklenjenega dogovora ali iz prijateljstva?

Največkrat to vobče ni stisk roke, marveč tih, bežen, jedva zaznaven dotik, telesen spoj, ne slajši in iskrenejši od poljuba, vendar pa globok, čist stik, ki zveže dva človeka med sabo. Poljub je lahko obluba, pa tudi zaključek nečesa. Stisk roke pomeni več.

In kolikokrat sploht se ozremo po rokah, ki jih stiskamo? Ali ne gledamo preko njih tja v en dan — kakor vedno spregledamo to, kar ustvarja resnico, kar se muči? Godi se nam kakor bi se balš spoznati znoj in umazanost, ki jo prinaša delo.

Koliko rajši se zagledamo v obraz človeka, v kodrček na glavi nje, ki ji stiskamo roko! Da o tem, kako nas omamljajo lepe oči, vobče ne govorimo! O, in celo nogam posvečamo več pozornosti kakor rokam. Ker pozabljamo, da so obrazi — maske.

Za lepimi maskami se skriva podlost, prostaštvo in bedaštvo — za spakami pa je doma dobrota in človečanstvo. Oči varajo. Tudi noge imajo lahko vabljive oblike, lahko so harmonični, zaokroženi in celo plemeniti stebri telesa, ki ga molimo — vendar nikoli nikdar ne izražajo ideje.

Roka, ki jo stisnemo in običajno ne motrimo, pa odkriva značaj človeka. Ona ni in nikdar ne bo maska, kajti njena naloga je služiti in ubogati, ustvarjati in dopolnjevati. Roka je tisti organ, ki izvršuje ukaze možganov, ki pretvarja voljo v dejanje. Ona se prilagodi ukazom in jim je pokorna, ona drži, kar prime, bije po stvari ali predmetu ali pa jo boža in gladi, zida in podira ter izvršuje vse, kar ji veleva njen gospodar. Mnogo tisoč živčnih vlakenc vodi do nje, vsako ji prinese kakšno novico, iskrico življenske sile, vsako jo pomaga oblikovati. Palec pa nadzira kakor podčastnik roj ostalih prstov, nadzira jih in jim zapoveduje.

Vse to so ljudje vedeli že v starih časih, ko še niso imeli zrcal, da bi opazovali v njih svoje obraze. Tedaj tudi ni bilo prilike, da bi se ženske pretvarjale pred srebrnimi stekli v budoarjih. In ker

je bila umetnost pisanja bore razvita in malo razširjena ter niso mogle pokončne ne poševne črke razodevati pravega stanja duše, je postala roka njeno ogledalo. Začeli so jo študirati, postavljati primere, spoznali so, kako čudovito popolno se zrcali volja in dejanje v izrazu palca, kako se izraža v njegovi obliki brezobzirnost, če je debelejši proti koncu, kako je ozek in reven pri tistih, ki so brez volje in energije. Tako je nastal študij roke, dlani in posameznih prstov. Človek je spoznal, da so si prsti med seboj lahko slični kakor bratje in sestre, da pa to ne more biti pogoj. Zakaj nekateri imajo prste ozke in nežne, drugi zopet okorne in težke. Nasprotja, ki se bore v človeku, dobivajo vsekakor svojo podobo tudi v prstih in roki. Ta proučevanja so privedla ljudi končno do spoznanja, da so črte na roki podvržene neki zakonitosti, nekemu sistemu. In nastal je nauk o umetnosti roke, obenem pa se je začela umetnost razlaganja človeka in njegovih lastnosti iz rok, pa tudi umetnost prerokovanja.

Kolikor spada ta reč v umetnost, je pridržana duhovno posebno nadarjenim ljudem in šarlatanom. Ker pa ni človek samo svoje sreče kovač, ampak tudi prvi in zadnji vzrok svoje nesreče, ker zavisi sleherna usodnost človeka od razvoja njegovega značaja, se razume, da se vedno najdejo ljudje kombinacijskega daru, ki radi sklepajo o človeku na podlagi tega, kar vidijo, torej tudi na podlagi črt na dlani. Svojtvenosti in značilnosti človeka pa so zapisane na vsaki roki. Zarijejo se globoko vanjo in se razvijajo dalje vzporedno s človekovim razvojem. Črte na dlani novorojenčka so zelo skromne. Samo tri črtice se zaznavajo tam: življenska črta, ki se začneja pri koreniki palca, in se vleče po sredini dlani, razumska črta in črta čustva ali srca. Ta je nad razumsko linijo. Če se čustvena linija cepi, pravijo hiromanti, da prevladuje v človeku srce nad pametjo.*)

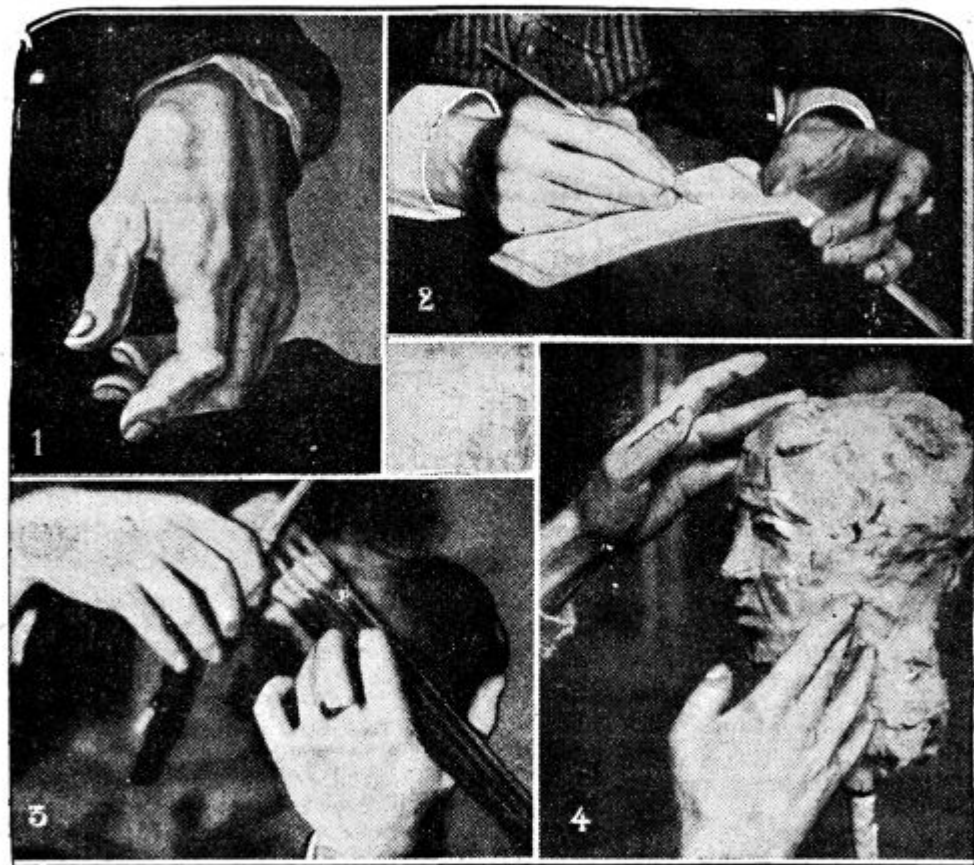
Te linije, katerim se pridružujejo še druge črte, se razprostirajo kakor drobnih prelivov po vsej dlani in kažejo, če je človek občutljiv, mehak ali bolehen.

*) (Glej tudi članek »Pozabljena veda«, »Življenje in svet«, knjiga 5, str. 699.)

Včasih se zapletejo in zamršijo, da jih ni mogoče spoznati in ločiti druge od druge — posebno pri kompliciranih naturah s histerično dispozicijo. Pri takih nejasnih naturelih se črte zelo zapletejo, pri strastnih pa so razraščene liki hudourniki.

Hiromanti razlagajo znamenja v podobi križcev in zvezdic na razne načine. Včasih domnevajo, da tiči za njimi

Najlepše usšne lahko lažejo, roka pa govori vedno resnico. Ta je prikrita tam, kjer je roka negovana in kjer so nohti prevlečeni z lakom. Toda že na prvi pogled se ta prevara razkrije. Grobi, lepo polirani prsti ne morejo zakriti grobe, čutne in materijalistične oblike roke. Pristaviti pa velja, da mala, ozka, kakor žamet mehka ženska dlan še dolgo ni dokaz čuvstva in toplega srca.

Roke znamenitih mož

1. Michelangelova roka, kakor jo je naslikal umetnik sam. — 2. Roki znanega nemškega slikarja Liebermanna med skiciranjem. — 3. Roki nekega violinskega virtuozu. — 4. Roki italijanskega kiparja Fiorija pri delu.

sreča, včasih zopet nesreča. To se tudi šestokrat zgodi — če jim verjameš in če prisegaš nanje. A nauk o črtah na dlani ne zahteva nobene lahkovernosti — kaj še, ne zahteva niti vere! Njegova naloga je zbirati dognanja in spoznanja. Boljše je, če se črte ne razlagajo, ampak samo čitajo.

zlasti ne tam, kjer manjkajo druga markantna znamenja.

Splošno se glasi, da imajo materijalisti prstanec daljši od kazalca, idealisti pa narobe, kazalec daljši od prstanca. To naziranje sem našel že marsikje potrjeno. Tudi je gotovo, da značijo pri koreniki debeli prsti lenobo, komodnost

in spokojnost. Erotika se izraža na valovitem prehodu od palca proti dlani, v neposredni bližini življenske linije. Diferencirano čuteči uživač kaže nakopičene somerno potekajočih nežnih črt. pri čutnih in grobih naturah so brazde globoke in se vlečejo globoko v palec. Ljudje, ki zatirajo svoj ljubezenski nagon iz psihičnih ali fizičnih razlogov, imajo na Venerinem griču mrežasti ograji podoben črtni sistem. To pomeni, da se skrivajo njih nagoni za to ograjo, seveda kolikor niso brazde pregloboke. Včasih pa plapola za navideznim mirom in ravnodušnostjo kipeč temperament, strastvenost, ki vse podere, če se sprosti in potegne vse za seboj.

Po smrti ugasnejo tudi črte na dlani. Razvlečejo se in izgubijo ter izginejo kakor sam človek. Če ne bi imeli nič drugega, kar bi kazalo na dušo v človeškem telesu, bi bilo že to dovolj za dokaz, da je v nas nekaj, kar je težko opredeliti.

Kadar tedaj podajate komu roko v pozdrav ali v slovo ali kadar se nad njo sklonite, da jo s spoštovanjem poljubite, mislite vedno na to, da znajo roke govoriti in da — ne, rajši ne! Kajti če bi umeli vsi ljudje čitati iz rok, bi jih bilo le malo, ki bi hodili po svetu brez rokavic...

Aleksej Remizov

Krotka žena

Nekdaj sta živela mož in žena: Ulita je bila pobožna in krotka. Živela sta v slogi, dobro, v blaginji. Tedaj se je naključilo, da je pritisnila nesreča v poslih; nič več ju ni zapustila in vse je prepadalo. Sedaj jima je slaba predla. Četudi se boriš proti njej, nezgoda te potlači in Klim je pešal, močan ni bil. Klim je šel v krčmo. Ta čas se je stvar še poslabšala. Zvečer se je vrnil pijan domov. Bolje, da se sploh ne bi bil vrnil. Ulita se mu smili in to ga spravlja v nejevoljo. Ničesar ni, na kar bi se človek mogel še zanašati, ona pa še veruje v čudež! Niti besedice ne črhne, nobenih očitkov ne dela, krotko gleda. Kakšna stanovitna vera! Z vernimi očmi zre v svet.

★

Prišel je v krčmo. Ves dan sedi tam: denarja nima in bi vendar rad pil. Tako je zopet odšel in bil jako poparjen: nobenega božjaka in ničesar, kar bi mogel prodati.

»Kdor bi mi dal denarja,« si misli, »temu bi hotel prodati svojo ženo!«

Zdajci mu pride nekdo naproti.

»Na kaj si mislil?« mu veli.

»Če naj po pravici povem: Kdor bi mi dal denarja, njemu bi hotel prodati svojo ženo.«

»Dobiš ga, samo pripelji mi svojo ženo: ob zori vstani in mi privedi svojo ženko!« — in določi dan ter mu označi ta in ta kraj.

»Odkod pa vzameš denar?«

»Zaklad ogrenem zate, tam bo stransko dosti denarja.«

★

Takisto živita dalje. Ulita nič ne ve o tem, da jo je prodal: vedno je ista, verna, on pa hodi potrft. Znoči se, on pa ne zaspi, kadar pa zadremije, škriplje z zobmi. Bliža se rok: sedaj jo mora odvesti.

»Pojdiva,« ji reče, »tam za polji leži nekje velik zaklad v zemlji. Brez tebe ga ne morem najti, tako pa ga dobiva. Jako dosti denarja dobiva. Saj sama vidiš, kako trda nama prede. Potem bova spet dobro živela.«

Ulita se je odpravila. Odrineta. Klim hodi spred. Žal mu je: saj sta lepo složno živela! Todaj kaj početi?

Ob potu je stala cerkev. Ulita mu reče:

»V cerkev grem molit, počakaj trenutek.«

»Le pojdi.«

Stopila je v vežo božjo. In kakor doma — pred Bogorodico: stala je in strmela — ne zine besedice, samo gleda predse in zaplaka. In takisto v sčlzah zaspi — — Tu se je Materi božji zasmilila. Ogrnila si je omoforij ter odšla.

Klim stoji, čaka svojo ženo in čaka, dokler ne pride (misli, da je njegova ženica). In gresta na določeno mesto. Vendar »njega« še ni tam.

Zdajci pa završi vihar da se lomí drevje v gozdu — in »on« je bil tu!

»Si mi pripeljal svojo ženo?«

Klim ni mogel od strahu izpregovoriti. Ta pa se zakadi proti njej: meni, da je Klimovka. Ona pa naredi z roko križ čezenj — on pa odskoči.

»Ha, malopridnež!« sikne in si pritiska pesti na gobec, »nisi mi privedel svojo babo, marveč mater Jezusa, Nazarenskega!« A sveta Bogorodica dvigne omoforij — on prašči — zemlja regne in razpoka se odpre: v to luknjo šine on ter izgine — — — tudi svete Matere božje je nestalo.

Šel je iz šume. Mrak se je nižal. Prišpe mimo cerkve. Ulita se prikaže na pragu. Od groze možak ne more izreči niti besedice.

»Pa zaklad?«

Takrat se je ozrl vanjo, kakor bi hotel dejati: kakšen zaklad, kateri zaklad bi pač mogel biti večji od tvoje vere? In krenila sta proti domu.

In živela sta — naporno, potrpežljivo in težavno, vse pa je bilo vnovič sloga in lepo in šlo jima je venomer bolje. (K)

Sven Hedin

Via dolorosa

Ime Sven Hedin pomeni znanstveno osvojitve velike puščave v notranji Aziji. Po odkritju Transhimalaje si je Sven Hedin zamislil le kratek odmor za nekaj let, preden je kanil zopet v svet. A velika vojna in obsežni politični preokreti v Aziji so postavili skoro nepremagljive ovire. Toda mož njegove krepkosti se ne da oplahiti. Oziral se je po mlajših znanstvenikih in l. 1926. je pričel v Pekingu sestavljati največjo odpravo, ki se je kdaj napotila v srednjo Azijo. Ekspedicija se ni dovršila svojega dela, ko je Sven Hedin na pritisk svojih prijateljev privolil, da pošlje med ljudi spis o prvem daljšem odseku potovanja z naslovom »Moj pohod s Švedi, Nemci in Kitajci skozi puščino Gobi. 1927/28.«*) Evo vam odlomka.

13. december je napočil, dan, ki bo v kroniki mojega življenja zaznamovan s tremi zvezdicami. Spada med moje najljubše spomine, kajti prinesel mi je enega najlepših in največjih dokazov prijateljstva in požrtvovalnosti, kar sem jih kdaj doživel.

Ob pol desetih smo odrinili. Zunaj je čakal železen posteljnjak. Ob obeh straneh sta bila pritrjena dva šatorska droga. Postelja je bila iz spalne vreče in nekaterih blazin. V kašmirskih čevljih, mačjem kožuhu in kučmi sem legel nanjo in pokrili so me z veliko ovčino. Nosila z vsemi pritisklinami so tehtala vsaj toliko, kolikor jaz sam. Dobrih 40 kil je pritiskalo na vsako izmed ram, ki so me nosile. Čim sem

bil zamotan nalik mumiji, so stopili prvi nosači na svoje prostore. Heyder in Hummel, Norin in pl. Marschall so si na dano znamenje zadeli nosilnico na pleča in genili. Čez 8 minut je stopil Matte Lama na Heyderjevo mesto, medtem ko so si ostali trije gospodje

Sven Hedin

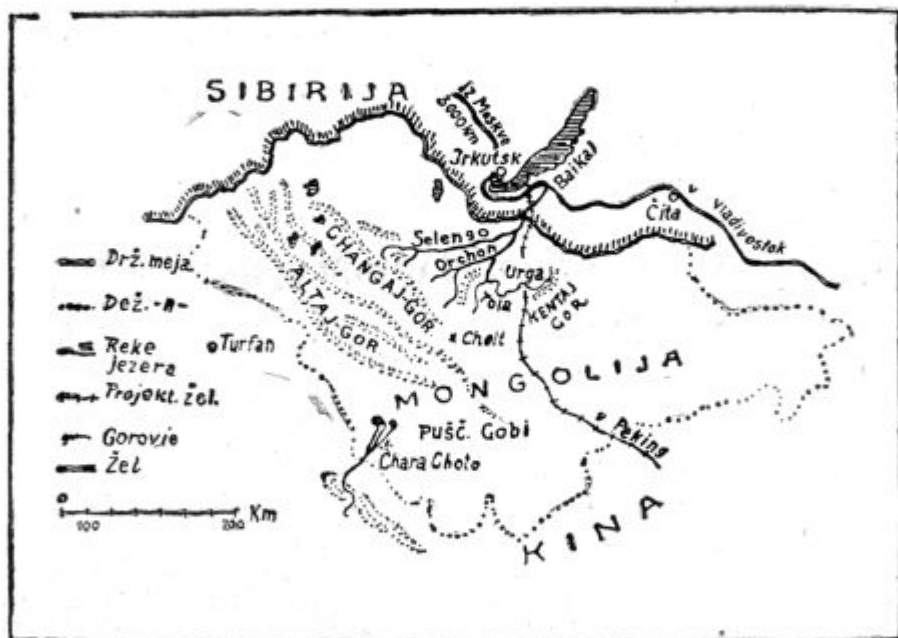
samo predeli na drugo ramo. Pozneje so poprijeli drugi nosilci: Lieberenz in njegov sluga Charly kakor tudi Mongolec Džangsun. Pohodni takt in teža sta zahtevala, da se je vsakih 7 minut menjavalo. Imeli smo torej dvojno moštvo, ki se je vrstilo, tako da je slednji tovornik 7 minut nosil in 7 minut prost korakal. Uro sem držal v roki in veled obstati, kadar je čas potekel. Pisal sem tudi v svoj dnevnik kakor po

*) Glej sestavek »Peščeni vihar v mongolski puščavi« — Žis, knjiga IV. str. 247.

navadi. Mongolsko moštvo ni umelo stopati umerjeno. Na njihovih plečih so bile kretnje sunkovito neenake. Občutek večjega miru in varnosti sem imel, kadar so štirje Evropci zopet nastopili pod nosilnico.

Nekako čez poldrugo uro smo napravili 30 minut oddiha in nosilnico so položili tik prijetnega, zavetnega ognja. Jaz sem bil pač edini, ki mi je bilo tega treba, kajti nosačem je bilo pri delu dovolj toplo. Dokler smo počivali, je Heyder jahal naprej na Norinovem velblodu ter nesel Larsonu povelje, naj nam nemudoma pošlje vsaj 8 Mongolov naproti, da bodo nadomestili obe prvi skupini nosačev. Jezdili naj bi, da bi čim prej prispeli do nas.

sedaj vsakih 5 minut. Pol štirih je, in solnce se bliža obzorju. Prav pred seboj ga imam. V labirint nizkih, temnih gričev prihajamo. Tla so tod valovita, vendar moji nosilci to bolj občutijo kakor jaz. Iznova preide pol ure, in pred nami se začrta gibka, slikovita četa jezdecev kot temačne silhuete na zapadajočem solncu. Deset naših Mongolov in Kitajcev, ki so nam poslani iz Sebisteja naproti. Naglo dirkajo. Obstanemo. Oni razjašejo in štirje se takoj postavijo k nosilnici ter poprimejo z čilimi močmi. Koraki so jim kratki, pa urni. in brežuljki ob potu ginejo hitreje nego doslej. Njih brzi stopaj pa ne drži enakega takta — podoba je, kakor bi človek veslal skozi zaliv.

Po odmoru je stopal sprevod dalje skozi puščavo. Lieberenz je filmal in fotografiral. In priznati moram, da sem bil jako radoveden na plošče, ki so se mogle razviti stoprav v Hamiju.

Ob eni smo običali na točki, kjer so nam Saksaulj nabrali goriva, zanetili smo vnovič plamteč ogenj in zaužili tečen predjužnik: pražene antilopje obisti in zelen grah, keks in presno maslo, čaj in smetano.

Ko smo se tako okrepčali, smo odtegnili naprej, in moja nosila se gugajo preko novih daljin neskončnega Gobijsa. Mento, Bonk, Matte Lama in Džangsun me nosijo. Menjava se vrši

Zdajci se mi približa Bergman, mladikav, cvetoč in ogorel. Mimogrede si krepko stisneva roko. Nekaj minut nato vznikne ob meni pl. Marschall, veder in pokojen kot običajno. Izrazim mu sožalje ob izgubi, ki smo jo vsi z njim vred utrpeli s tem, da je srčkana antilopa doigrala svojo vlogo na našem mirovnem pohodu. Nesreča se je pripetila pred malo dnevi, ko je bila Nironova kolona na maršu in je Bergman nekaj kilometrov daleč od pota ustrelil divjega osla. Pl. Marschall je bil šel tja in njegova zvesta ljubica Dikica ga je kakor običajno spremlila. Nekako na pol pota se je antilopa okre-

mila in nje gospodar je pač domneval, da bo prav tako izlahka ko druge krati našla nazaj h karavani. Toda zvečer, ko sta Bergman in Marschall prispela v novo taborišče, so Dikico pogrešili. Drugo jutro zarana so jo šli iskat, a vse poizvedbe so bile zaman. Klicali in piskali so, toda puščava je ležala tiho in gluho ter ni vrnila svojega plena. Menda se je Dikica izgubila v gričevju. Prelahka je bila, da bi se bilo po trdih tleh sledilo za njo. Dikica je bila ter ostala izgubljena, naj pa smo jo zelo pogrešali. Skušali smo se tolažiti z nado, da je naletela na sorodstvo in bila v kaki čredi gostoljubno sprejeta.

Naša procesija se je poslej imenitno razvila. Pred menoj so jahali trije Mongoli, od katerih mi je zdaj eden, zdaj drugi zakrival rdečo solnčno oblo na horizontu. Na obeh straneh nosilnice so jezdili Evropci na kamelah Mongo-lov, liki častna straža, za menoj pa je jahalo prvo mongolsko moštvo. Sedaj je šlo uspešneje naprej. Solnce je zatnilo in napočil je somrak.

Polagoma se bolj temni. Mračno je, mraz mi prodira skozi kožuhovino. Pred nami je videti svit ognja. Čim uzremo prvi šator — v njem so Norin, Bergman in pl. Marschall — zapovem ustaviti, čeprav je Larson postavil naš tabor 200 metrov dalje. Toda jaz ne morem nič več, dovolj mi je. Nosilnico polože v odprtino šatora in dr. Hummel me nastani v segretem šatoru, medtem ko se postavlja moja jurta.

Divno je bilo priti z rastočega večernega mraza v kurjen šator! Tu sem ležal zdaj ko paša in sprejemal poslanike sosednjih narodov. Siu je bil prvi. Sedel je ob moji postelji ter bil vselej ganljiv v svoji skrbljivosti in v svojih prijaznih, pametnih nasvetih. Zatem se je pojavil Larsonov visoki stas v odprtini šatora; poročal mi je o položaju karavane. Hwang, Ting in Liu so pristopili, da me povprašajo, kako se počutim, in tudi nekateri naših služabnikov so izrazili svojo privržnost in svoje zanimanje. — N.

Nova raziskavanja o problemu dvojčkov

Če ugledata dvojčka luč sveta, povzročita ta dogodek najživahnejše zanimanje v ožjem in širšem krogu prizadete družine. Malokdo pa ve, da posveča tudi znanstveni svet največjo pozornost takšnim izrednim pojavom v življenju in da je baš v zadnjem času prišel v tem pogledu do važnih uspehov.

Že pred ponovnim odkritjem Mendelovih zakonov o podedovanju je raziskoval veliki naravoslovec in evgenik sir Francis Galton podedovalne pojave na dvojčkih. Toda šele v najnovjšem času so se znanstveniki spomnili njegovega tostvarnega dela in danes spada raziskavanje dvojčkov med najvažnejše veje splošnega raziskavanja o podedovalnih pojavih v človeškem življenju.

Dedno enaki in dedno različni dvojčki

Pomembnost tega raziskavanja tiči v spoznanju, da eksitirajo dedno enaki in dedno različni dvojčki. Prvi so bili spočeti iz istega oplojenega jajčeca, drugi iz dveh. Čisto naravno je, da so razvojne podedovalne podlage pri prvih enake. Razlike, ki jih opažamo med njimi, so torej povzročili različni zunanji vplivi in tu se odpira znanstvenikom obširno področje, na katerem jim

je ugotoviti, na kakšen način odgovarjajo posamezne človeške lastnosti na določene zunanje vplive.

Pri drugi kategoriji dvojčkov iz različnih jajčec so razvojne podedovalne podlage različne. Pri takšnih dvojčkih, ki rastejo v istih življenskih okoliščinah, torej lahko opazujemo, kako učinkujejo različne notranje, podedovane lastnosti na njihovo rast. Primerjava med istojaječnimi in raznojaječnimi dvojčki nas vodi do važnega spoznanja, kako vplivajo podedovane lastnosti in okolica na različnost poedinih ljudi.

Dosedanji rezultati o podedovanih lastnostih

Znanost je raziskala na tej podlagi že dolgo vrsto človeških lastnosti. Navajamo n. pr. različnosti v telesnih oblikah srca, v lomilni sposobnosti oči itd. Tudi za celo vrsto boleznih (zobna gniloba, golša, rahitis) so dognali nagibenje do podedovanja in njegov način s proučevanjem dvojčkov, kar je veliko lažje in sigurneje, nego če bi morali opazovati cele družine.

Toda veda o podedovanju si obeta v tej smeri še veliko važnejša odkritja. Kako in zakaj ogražajo neke nad vse

nevarne bolezni, kakor tuberkuloza, duševne bolezni, rak itd., človeštvo iz generacije v generacijo, čeprav se trudi zdravniška veda na vse kriplje, da bi jih ustavila? Upajo, da bodo odkrili tiste zakone, po katerih se prenaša zdrava in bolna dedščina iz roda v rod.

Istotako rešuje sedaj znanost s primerjalnim opazovanjem dvojčkov vprašanje, kako učinkujeta podedovano nagnjenje in vzgoja na duševni razvoj človekov — in vsi vemo, koliko papirnatega prepira je že bilo v znanstvenem in neznanstvenem svetu zaradi deleža, ki ga imata ta dva pogoja na izoblikovanju človekove osebnosti.

Dva zamotana primera

Seveda si pa ne smemo misliti, da gre raziskovalcem delo na tem polju brez ovir izpod rok. Zadnji vzroki človeškega življenja, njegovih posebnosti in razvojnih poti, zadnji temelji podedovalnih zakonov so tako zamotani in nam tako neznani, da naletimo v praksi vedno na primere, ki niso s teorijo na videz v nobenem skladu, čeprav tvorijo takšni primeri le redke izjeme. Dve takšni izjemi:

Ameriški raziskovalci so opazovali istojajčne dvojčke, ki so vzrasli v popolnoma različnih okoliščinah. V prvem primeru gre za dve 30 letni sestridvojčici, ki so ju ločili že štirinajsti dan po rojstvu. Ena med njima je imela

redno šolsko vzgojo in se je pozneje poročila, druga se je po samo štiriletnem obiskovanju šole z lastno energijo dokopala do dobre poklicne pozicije. Telesno sta si obe izredno sličili in tudi po duševnih sposobnostih (n. pr. v računanju, razsodnosti, kombinacijskem daru) sta kazali pri poskusih, da sta isto meso in ista kri. Kar se pa tiče psihičnih lastnosti (volje, nagnjenj, odpora, strašljivosti, sumničnosti itd.) sta se razlikovali kakor dan in noč.

V drugem primeru so ločili dve istojajčni dvojčici v 18. mesecu, ena je živel naslednjih 17 let v Kanadi, druga na Angleškem. Prva je vzrasla v dobrih socialnih prilikah, druga v preprostejših. Šolsko izobrazbo sta imeli obe enako. V 19. letu sta si bili telesno izredno podobni, po inteligenci pa je prva presegala drugo, dočim sta si bili po temperamentu spet podobni. Uspeh preizkušenj v obeh primerih si torej nasprotuje, kar se tiče duševne in psihične plati. Iz tega sledi, da ne moremo iz poedinih primerov nikoli izvajati splošnih sodb in da je treba znatnosti nešteto posameznih opazovanj, preden si lahko ustvari o kakršnemkoli pojavu svojo končno sodbo. Vsekakor pa smo na dobri poti, da doženemo vse tiste neštevilne podedovane in zunanje faktorje, ki ustvarjajo vsakega posameznega človeka takšnega, kakršen je.

Duh in želodec

G. in A. Durville objavljata vrsto člankov o razmerju med umskim in mišičnim delom. Navajamo vam nekaj o prebavi. »Študij primerjalne anatomije kaže, da se možgani in simpatetični živci lahko včasih nadomeščata; ōd, ki je pri neki živalski vrsti neodvisen od volje, utegne pri kaki drugi vrsti biti volji podvržen. Dočim naša volja obično ne ukazuje želodcu, se to pač godi pri morski zvezdi. Morska zvezda ima kaj preprosto prebavilo: želodčno torbo, enostavno vrečo brez odhodne odprtine. Niti črevesa nima niti zadnjice. Kadar je životinja prebavila vsebino svojega želodca, zavestno in z voljo preobrne ta organ narobe, da izvrže preostanke. Drugače rečeno: medtem ko je mišičje našega želodca nehotno, je želodčno mišičje pri morski zvezdi voljno.

Bolj ko se bitja razvijajo ter izpopolnjujejo, bolj se njih volja postopno unika nezavednemu, t. j. simpatetičnemu, v opravilih, katera so ji prvotno pripadala. Zategadelj nam brez dvoma ni treba več misliti na prebavo. Naš simpatetik opravlja ta posel, medtem ko mi delamo, spimo . . . Vežbajmo svojo voljo, naučimo jo, naj se zopet potopi v naše ude: vnovič bo osvojila področje, ki ga je prepustila simpatetiku. Vsekakor pa bo mogla zadobiti dovolj, da podpre simpatetika v poslovanju, katero vrši na nepopoln način. Trebušna muskulatura je precej občutljiva za idejno učinkovanje. Ako sedeš za mizo brez veselja, se obsodiš na slabo prebavljanje, saj nobena reč ne vabi trebušnega krčenja niti izločanja. Zbog tega utegne biti obed v leni družbi včasih koristen lek v izvestnih prime-

rih atonske dispepsije. Kdor trdovratno uživa rezance, neredkokdaj obsodi svoj želodec na brezdelico. Ako je za zdravje nujno, da dobivaš zdravo hrano, je pa tudi treba zdaj pa zdaj znati opustiti svojo dijeto in nekaterokrat »skočiti čez ojnice«. Kdor pri jedi razmišlja o svojih opravih ali pa čita za

mizo, odvaža proti možganom moči, ki bi bile bolj na mestu v prebavni duplini. Odtod naporna prebava. Misli na jelo, kadar si pri skledi, pa boš bolje prebavljaj, zakaj opravičeno je dejal Francoz Lemoine, da »prebavljamo do-
sti bolj z možgani nego z želodcem«.

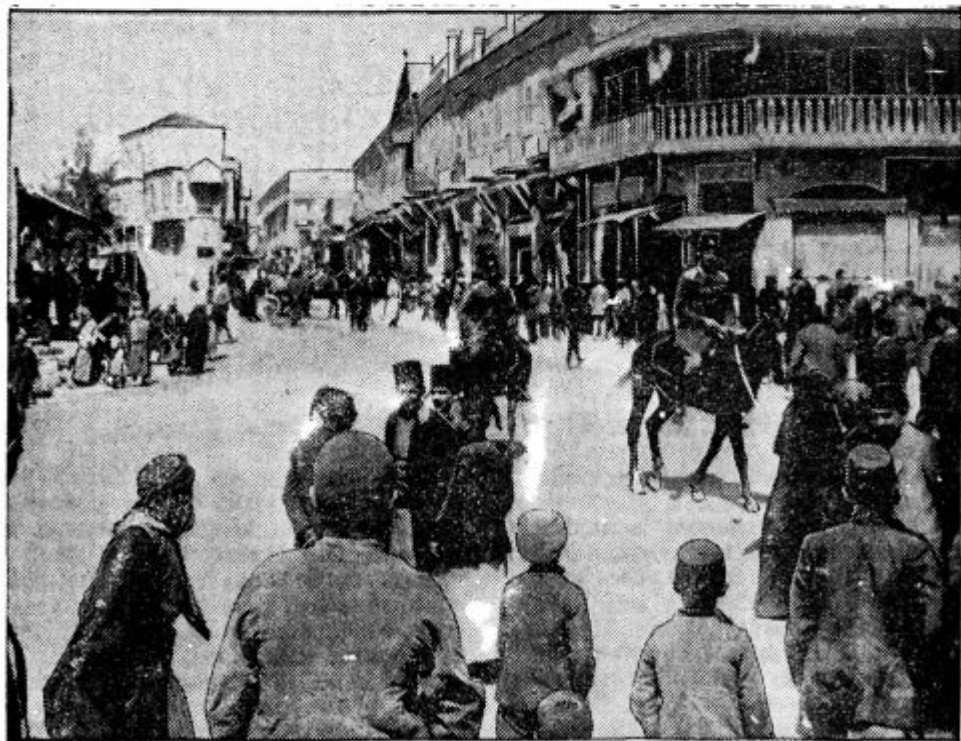
Sveto mesto Jeruzalem

V poročilih o spopadih med židovskim in arabskim življenjem v Palestini se skoro dnevno omenja Jeruzalem, v hebrejščini Jerušalajim ali Dom miru, arabski El Kuds, t. j. Svetišče.

Jeruzalem je že od pamtiveka prestolnica palestinske zemlje, v novejšem času pa glavno mesto britanskega mandatnega ozemlja v Sveti deželi. Leži na gričih, ki ob njih vznožju teče potok Kidron skozi dolino Jozafat. Na nasprotni strani stoji Oljska gora, kjer je Odrešenik molil pred smrtjo. Še danes velja Jeruzalem za sveto mesto kristjanom, židom in muslimanom.

Mesto se deli na štiri četrti; na kristjansko, židovsko, muslimansko in armensko. Na vzhodu gospodarijo muslimani, ki imajo v posesti Pot trpljenja (Via dolorosa) in tempelj; na severovzhodu je domena kristjanov (cerkev Božjega groba); južnozpadni del mesta je v rokah Armencev (citadela). Židje pa so se utrdili med Sionom in Haramom, kjer imajo več sinagog.

Zunanost mesta ne nudi nič posebnega. Ulice so ozke, tesne, često slepe in umazane. Hiše so sicer iz kamna, toda majhne in nizke. Na vrhu so ravne ali pa imajo kupolo. Vhodi v stanovali-

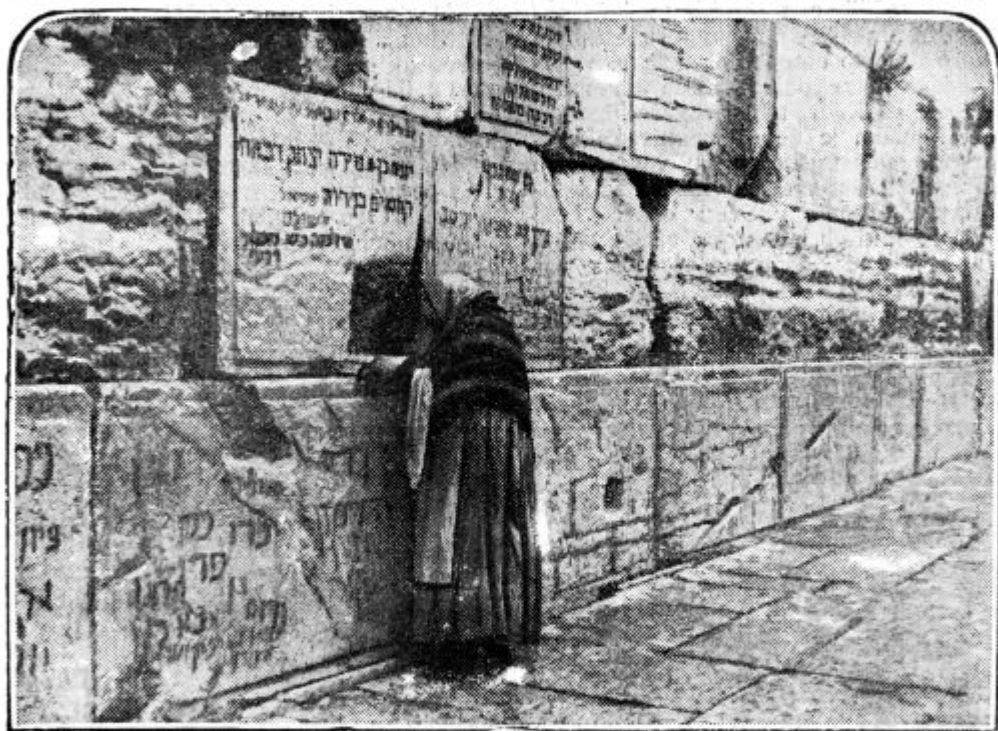

Jafska cesta v Jeruzalemu

šča so tesni, okna večinoma zamrežena. Vse to diha nekakšno tesnobo, ki preide na človeka. Občutek, ki ga ima tujec v Jeruzalemu, je v glavnem ta, da primanjkuje prostora in snage.

Najdragocenejši kraj v mestu je »Pot trpljenja«, približno km dolga ulica, ki se vleče od Štefanovih vrat (Jeruzalem ima šest velikih vhodov) do Božjega groba. Po legendi iz 16. veka je napravil Jezus Kristus to pot, ko so ga vodili v smrt. Od štirinajstih postaj, ki jih našteva Sveto pismo, jih je pet v

razpoklina, ki seže, po govoricah, do sredine zemlje. Odprla se je ob potresu, ko je umiral Jezus na križu. Odtod vodi 29 stopnic navzdol v abesinski del, kjer so devet stopnic nižje našli trnjevo krono in žreblje, s katerimi je bil Kristus pribit na križ. Ves ta prostor je zazidan z različnimi kapelicami. Ena je med njih označuje mesto, kjer so vadljali za Odrešenikova oblačila, druga pa kaže prostor, kjer je preživel sklep svojega življenja spokorniški vojščak Longin, tisti, ki je s sulico predril Kri-

Zid vzdihovanja

erkvi sami, ki je sicer last različni verskih sekt.

V tem poslopju črvajo pripadniki vseh cerkva dragocenosti in spominke na Zveličarja. Kristjanom je najdražja rdečkasta plošča iz marmorja, o kateri gre glas, da je na nji Nikodem mazalil Jezusovo truplo. Golgota stoji 4,5 m nad cerkvijo in je last Grkov, ki so napravili iz nje kapelico. Vdolbina, kjer se je dvigal iz zemlje Odrešenikov križ, je obrobjena s srebrom. Na desni in levi pa je še videti jami, kjer sta bila zasajena v tla križa levega in desnega razbojnika. Takoj zraven zija

stusove prsi ter se je pozneje izpreobrnil in pokristjanił.

Tem stavbam se je l. 1140/49 priključila še križarska cerkev s slavnim Katoľikonom in kroglo, ki pomeni tukaj »središče sveta«. Vse tod okoli je bogato opremljeno, povsod se blišči zlato in srebro in se sveti bron in marmor. Na zapadni strani stoji Božji grob z mnogimi kapelicami. Spredaj je angelska kapela s kamnom, na katerem je sedel angel, potem ko je Kristus vstal od smrti in nagovoril iskalce Zveličarja: »Kaj iščete živega med mrtvimi?« Tik tega prostora stoji Božji gob, 2 m

dolga in 180 cm široka grobnica. Od stropa navzdol visi 43 ampel iz najzlahtnejše kovine. 13 jih je last kristjanov, 13 Grkov, 13 Armencev, 4 imajo Kopti. Nekoliko naprej je v ploščo iz marmorja vdelan obroč. Tu se je Kristus prikazal spokornici Mariji Magdaleni.

imel mnogo stolpov. Svoj veliki pomen pa je izgubilo mesto za upora Židov proti Rimljanom l. 70. po Kr. Tit ga je oblegal od aprila do septembra, ga po stopoma zavzemal in seveda tudi razdejal. Hadrijan je pozneje (l. 130. po Kr.) zgradil na razvalinah rimsko vojaško kolonijo, Aelio Capitolino. V novi

Božji grob

Na zunanji je Jeruzalem obdan z oziđjem, ki je 12 m visoko in se vleče 4 kilometre v daljavo. Ta zid je dal napraviti sultan Soliman I. 1534.

Ker smo že pri Solimanu, odprimo nekoliko knjigo zgodovine Jeruzalema:

Mesto je doseglo svoj razcvit za časa Heroda. Baje je takrat štel četrt milijona duš, število, s katerim se zgodovinarji ne morejo sprijazniti. Že tiste čase je bil Jeruzalem obzidan in je

naselbini so se pa nastanili izključno Rimljani, židom je bil dostop prepovedan.

Pozneje je bil Jeruzalem v pravem pomenu besede terišče zgodovinskih dogodkov.

Konstantin Veliki je dal zgraditi tam, kjer je stal Božji grob, baziliko. Toda prihrumeli so Perzijci in vse razdejali. Okolu l. 620. po Kr. je opat Modest obnovil cerkev. L. 637. je zavzel Jeruza-

lem po dvomesečnem obleganju turški kalif Omar. Kristjane je to tako bolelo, da so se dvignili proti polumescu v znanih križarskih vojnah. In res se je sredi l. 1099. osnovalo v Jeruzalemu krščansko kraljestvo. Miru pa ni bilo več. Saraceni so osvojili Jeruzalem pod Saladinom, a cesar Friderik ga je iztrgal turški sili, vendar ne za dolgo, kajti že l. 1244. ga najdemo zopet v turški oblasti. Šele 1664 je sveto mesto z dragocenimi spominki na Odrešenika zasijalo v novi krasoti. A niti sedaj niso bili končani boji in nesreče. L. 1808. je zaradi neke sveče nastal požar, ki je povzročil, da so morali cerkev nanovo pozidati.

Kakor zgodovina, tako je pisano tudi drugo življenje v Jeruzalemu in okrog njega. Mešanica je v vseh ozirih velikanska, enotnosti ni nobene. Prebivalstva so v mestu našli pri zadnjem ljudskem štetju l. 1922. dobrih 62.000 duš. Med njimi je 15.000 kristjanov, 13.000 muslimanov in 34.000 židov.

Že od nekdaj so Jeruzalemci na slabem glasu. Očitajo jim lenobo, spletkarstvo, maščevalnost, podlost in lažnivost. Edino lepo svojstvo, ki odtehta druge napake, je izpolnjevanje verskih dolžnosti. V tem pogledu so pripadniki vseh veroizpovedovanj naravnost fantični.

Danes obstoje v Jeruzalemu trije patrijarhati: katoliški, grški in armenski. Najmočnejša verska občina je grška, kateri je treba pridružiti še sicer rusko samostojno misijo. V katoliški posesti je znameniti Domotio Sanctae Virginis. Na tem prostoru je stala svojčas hiša evangelista Janeza in v njej je do svoje smrti bivala Mati božja.

Klima ni posebno zdrava, vendar pa znosna. Poleti omiljuje želtečo vročino sapa od morja. Ponoči je zelo hladno. Največji nedostatek je pomanjkanje vode. Jeruzalem namreč stoji na skladovih apnenca. Obrt in trgovina sta tako šibki, da sta čisto brez pomena.

Zid vzdihovanja

ki se čisto imenuje v sedanjih spopadih med Arabci in Židi, je židovska svetinja. Tri sto let po padcu Jeruzalema je napisal sv. Hljeronim o njem: »Vsako leto na dan, ko so Rimljani zavzeli in razdejali Jeruzalem, se zbere ob tem zidu vse ljudstvo v žalosti. Žene, starci in deca tožijo, v krpe oblečeni, nad žalostjo in usodo Židov... In med tem, ko žalujejo ljudstvo izteza

svoje roke in obliva zidove s solzami, se pojavi tuji vojak in terja od njih davek, sicer mora objokovanje prenehati...« Pozneje je bil ta tribut odpravljen, ker so plačali Židje okroglo vsoto, da so smeli vsako leto na dan suženjstva plakati kolikor so hoteli.

Zid vzdihovanja je torej več nego navadno zbirališče židovskih vernikov. To je meja med starim in novim Jeruzalemom, ločnica med ljudmi, katerih pota gredo daleč narazen. Zid je prav za prav zadnji vidni ostanek Herodovega templja. Posamezni kamni tega zidu so 20 m visoki, za zidom pa stoji Omarjeva mošeja.

Vzdihovanje se začne z mrmranjem Židov, ki posedajo po tleh. Število molilcev narase posebno ob petkih zvečer in ob prazničnih dnevih, ko se vrši objokovanje pod vodstvom moža, ki moli naprej, množica pa mu odgovarja. Evo besedila ene izmed židovskih vzdihovalnih molitev:

Glas: Zaradi palače, ki leži v razvalinah — Množica: — živimo v suženjstvu in žalosti. Glas: Zaradi templja, ki so ga razdejali — Množica — živimo itd. (Refren se ponavlja po vsakem verzu molilca). Glas: Zaradi židov, ki so bili porušeni, zaradi veličastva, ki je pokopano, zaradi naših velikih mož, ki so mrtvi, zaradi duhovnikov, ki so se pregrešili, zaradi kraljev, ki so ga zaničevali itd. Te tožbe pripravijo množico v takšno ekstazo, da je zid in tla pod njim dobesedno oblit s solzami.

Takšnih in sličnih molitev imajo Židje celo serijo. Vzdihovanje pa postane časih tako neznosno, da so zaradi njega že večkrat izbruhnili nemiri v mestu. Šfanatizirane množice so se vrgle na drugovernike, zlasti na Arabce, ki jih smatrajo za svoje najhujše sovražnike. Vedno, kadar je šlo po židovskem naziranju za onečaščenje »zidu vzdihovanja«, so se izcimili konflikti. Sedanjí spor je samo epizoda v boju za ohranjo židovskih svetinj in tradicij.

DEŽELA BREZ MIKROBOV

Sovjetska misija je odkrila otok brez bacilov. Otok prav za prav ni bil neznan, vendar se dolgo zove Nova zemlja; toda moskovski odposlanci so po natančnih raziskavah ugotovili, da nikake glivice ne kužijo tamkajšnjega ozračja. Zategadelj menda kani ruska vlada ondi ustanoviti sanatorij.

Alphonse Daudet

Elikvir prečastitega patra Gaucherja

I

Srknite tole, sosed moj, nato mi poveste svoje mnenje.

In kapljico za kapljico, z minucijozno skrbnostjo draguljarja, kadar šteje biser, mi natoči gravesonski župnik dva prsta zelenega, zlatečega se likerja, opojnega, blestečega, izvrstnega... ko da mi je solnčni žarek prisijal v želodec.

— To je eliksir patra Gaucherja, radost in zdravje naše Provence, mi de dobričina z zmagoslavnim obrazom. Izdelujejo ga v samostanu premonstratenzov, do dve milj od vašega mlina... Ali ni tole vredno vseh šartrezov sveta?... In če bi vedeli, kako zabavna je povest tega eliksirja! Sicer pa poslušajte...

Nato mi prične župnik v tej jedilnici župnišča, tako nedolžni in tako mirni s svojim križevim potom v malih slikah in čednimi svetlimi zavesami, vi-sečimi ko mašne srajce, brez vsake hudomušnosti pripovedovati malo skeptično in nespoštljivo povestico, v duhu kakega Erasma ali d'Assoucyja.

★

Pred kakimi dvajsetimi leti so bili zapali premonstratenzi, ali kakor jih nazivajo naši Provencalci, beli patri, v veliko revščino. Če bi bili videli njihov samostan v tem času, bi se vam smilil.

Veliki zid in Pahomijev stolp so razpadali. Okoli zaraščene-ga samostana so se lomili stebri, kameniti svetniki so padali v svojih vzdikih. Nobeno okno celo, nobenih vrat, ki bi zapirala. Po dvoriščih in kapelah je veter od Rhône pihal ko v Camargni, upihoval sveče, lomil svinec cerkvenih oken in podil vodo iz škropilnih kamnov. A najžalostnejše od vsega so bili samostanski zvonik, tihoten kakor zapuščen golobnjak in patri, presiromašni, da bi si kupili zvon; budnice so morali oznanjati s tolkači iz mandljevega lesa...

Ubogí beli očetje! Še zdaj jih vidim, kako na dan sv. Rešnjega Telesa žalostno stopajo za procesijo v svojih zakrpanih kutah, bleđi, suhi, hranjeni od limon in melon in za njimi monsinjor prelat, ko stopa upognjene glave, sramujoč se na svetlo pokazati svojo palico, s katere je zginilo že vse zlato in svojo mitro iz bele volne, izjedeno od

moljev. Gospe od bratovščine so jokale v vrstah od sočutja, a debeli nosači bander so med seboj zbijali šale, kažoč na revne menihe:

— kalini shujšajo, ako se družijo v jate.

Dejstvo je bilo, da so nesrečni beli očetje dospeli do tega, da so se vpraševali, ali ne bi bilo bolje razkropiti se po svetu in iskati hrane vsak na svojo roko?

Nekega dne pa, ko so razpravljali v kapitlju o tem perečem vprašanju, je bilo priorju sporočeno, da želi brat Gaucher govoriti na zboru... Brat Gaucher je bil samostanski kravar; to je, ves dan se je ukvarjal s tem, da je pohajkoval od zidu do zidu samostana, goneč pred seboj dve suhi kravi, ki sta iskali zelišč v razpoklinah tlaka. Do dvanajstega leta ga je odgajala neka prismojena starka iz pokrajine Baux, ki so jo zvali tetka Begon, nato so ga sprejeli k menihom. Nesrečni kravar se ni nikdar mogel naučiti drugega, ko goniti svoje živali iz izgovarjati Pater noster; a še tega je izgovarjal po provencalsko, kajti imel je precej zakrknjene možgane in duha ostrega ko svinčen nož. Sicer pa je bil goreč kristjan, čeprav malo navidezen in se je dobro počutil pod raševino ter se podvrigel pokorščini z močnim prepričanjem in rokami!...

Ko so ga videli vstopiti v kapiteljsko dvorano, preprostega in zabitega, kako nerodno pozdravi zborujoče, so prior, kanoniki, blagajnik in vsi ostali prasnili v smeh. To je bil stalen učinek, ki ga je izzval, kadarkoli se je odkod pojavil ta dobri starikavi obraz s kozjo brado in nekoliko neumnimi očmi; brat Gaucher se pa tudi ni hudoval zaradi tega.

— Prečastiti moji, prične s prostodušnim glasom, vrteč svoj molek iz olivinih pečk, po pravici se pravi, da prazen sod najbolje doni. Mislite si, da sem napejnal svojo itak še zmešano glavo in menim, da sem našel sredstvo, ki nas vse izvleče iz zagate.

Evo, na kak način. Dobro poznate tetko Begon, to dobro ženico, ki me je odgajala, ko sem bil majhen. (Bog se usmili, njene duše, izpriienka stara! pe-la je prav grde pesmi, kadar se je napi-

la.) Povedaši vam hočem foreš, prečastiti moji, da se je tetka Begon svoje dni spoznala v planinskih rastlinah tako in še bolje ko kak star kos s Korzike. Proti koncu svojih dni je bila sestavila izvrsten eliksir; zmešala je pet ali šest vrst zdravilnih zelišč, ki sva jih skupaj hodila brat v gorovje. Od tedaj je preteklo dosti let; ali jaz menim, da bi s pomočjo svetega Avgušтина in z dovoljenjem našega očeta prelata mogel zopet najti — če bi dobro iskal — sestavo tega čudovitega eliksirja. Potem ne bi imel drugega dela, ko polniti ga v steklenice in ga nekoliko drago prodajati, kar bi dopuščalo zajednici, da na lep način obogati, kakor to delajo naši bratje iz Trappe in iz Graude...

Ni imel časa končati. Prijor ga je obšel okoli vratu. Kanoniki so ga prijeli za roke. Pater blagajnik, še bolj ganjen ko vsi drugi, mu je s spoštovanjem poljuboval konec njegove raztrgane kapuce... Nato se je vsak vrnil v svoj stol k premišljanju; in na takojšnji seji je kapitelj sklenil zaupati krave bratu Trasibulu, da bi se mogel brat Gaucher ves predati izdelavi svojega eliksirja.

★

Kako je dobri brat Gaucher uspel, da najde recept tetke Begon? Koliko naporov ga je stalo? Koliko noči je prečul? Zgodovina molči. Edino gotovo je dejstvo, da je bil po preteku šestih mesecev eliksir belih patrov že zelo popularen. Po vsej grofiji, po vsej pokrajini d'Arles nobene hiše, nobene shrambe, ki ne bi imela na dnu zaloge, med steklenicami vina in konserviranih oliv male lončene steklenice, zapečate ne z grbom Provence, z zamaknjem menihom na srebrni etiketi. Zahvaljujoč slavi svojega eliksirja je samostan premonstratenzov prav hitro obogatel. Nanovo so pozidali Pahomijev stolp. Prijor je dobil novo mitro, cerkev lepo okrašena okna; in v tankem vrhu zvonika je lepega velikonočnega jutra začela udarjati cela vrsta zvonov, velikih in malih, zvoniti in pritrkavati kar na veliko.

Kar se tiče brata Gaucherja, tega ubogega lajka, čigar robotosti so tako razveseljevale kapitelj, o njem ni bilo več čuti v samostanu. Odslej so poznali le prečastitega patra Gaucherja, razumnega in zelo učenega moža, ki je živel popolnoma ločen od toliko malih in mnogoštevilnih opravil v samostanu in se po celi dan zapiral v svojo de-

stilerijo, medtem ko je trideset menihov plezalo po gorah in iskalo zanj dišečih zelišč...

Ta destilerija, v katero nihče, niti sam prijor ni smel stopiti, je bila v stari, zapuščeni kapeli prav na koncu vrta kanonikov. Preprostost dobrih očetov je bila napravila od nje nekako čudežno in strašno stvar. Ako se je dogodilo, da se je kak podjeten in radoveden menišič popel na divjo trto in priplezal prav do zvezde na portalu, se je hitro zvalil nazaj doli, prestrašen od pogleda na patra Gaucherja z njegovo brado nekromana, slonečega nad svojimi pečmi z alkoholometrom v roki. Poleg tega povsod okoli rdečkaste retorte, velikanski kotli, kristalne posode, en sam pisan nered, ki je plamtel ko začaran v rdeči svetlobi poslikanih oken...

Kadar se je zmračilo in zazvonilo večerno Zdravo Marijo, so se nalahko odprla vrata tega čudežnega kraja in prečastiti se je podal v cerkev k večerni pobožnosti. Morali bi videti, kak sprejem je bil, kadar je šel po samostanskem hodniku. Bratje so tvorili špallir, ko je stopal mimo njih. Šepetali so:

— Pst!... on ve za skrivnost!...

Blagajnik mu je sledil in mu govoril sklonjene glave... Sredi tega oboževanja je korakal pater, brisal si znoj s čela, svoj širokokrajni trioglati klub pomaknjen malo nazaj, da je izgledal ko avreola, zadovoljno gledal okoli sebe velike vrtove, zasajene z oranžami, modre strehe, na katerih so se sukale nove veternice in v samostanu, bliskajočem se ob beline — v elegantnem in s cvetjem okrašenem stebrišču — kanonike v novih oblekah, ki so se sprehajali po dva in dva z zadovoljno spočitim izgledom.

— Meni so dolžni hvale za vse to! je govoril prečastiti sam sebi; in vsakokrat ga je ob tej misli prevzel ponos.

Ubogí mož je bil za to hudo kaznovan.

★

Zamislite si! Nekega večera, meo večernicami, je prišel v cerkev v izrednem stanju: rdeč, zasopljen, z obrnjeno kapuco in tako zmešan, da je pri škropilniku pomočil roko do komolca v blagoslovljeno vodo. Sprva so mislili, da je to iz razburjenosti, ker prihaja prekasno, a ko so videli, da se globoko priklanja orglam in stolom, namestu da bi pozdravljaj glavni oltar,

da gre preko cerkve kakor vrtimec veta, da pet minut tava po koru ter išče svoj sedež, in slednjič ko se je vendarle vsedel, da se priklanja na desno in levo in da se nekako blaženo smehlja, se je začulo začudeno mrmljanje. Šepetali so od klečalnika do klečalnika:

— Kaj je vendar našemu patru Gaucherju? ... Kaj je vendar našemu patru Gaucherju?

Dvakrat je moral vznemirjeni prijor udariti s palico po tlaku, da zapove tišino ... Od tam doli iz dolnjega kora so se psalmi še dokaj dobro oglašali; ali odgovorom je manjkalo pobožne zbranosti ...

Nenadoma, prav sredi molitve Ave verum zapoje pater Gaucher, ki se zvrne v svojem sedežu in intonira z močnim glasom:

V Parizu živi en beli pater,

Patatin, patatan taraban, tarabin ...
Splošna osuplost. Vsi se dvigajo s sedežev. Krikujejo:

— Odnosite ga ... obseden je.

Kanoniki se prekrizavajo. Monsinjorjeva palica se maje. A oče Gaucher ne vidi nič, ne sliši nič. Dva čvrsta meniha ga morata odvléči skozi mala korna vrata, in pater se obnaša kakor obsedenec ...

Dr. Vl. Travner

Čarovniški procesi na Slovenskem

(Nadaljevanje)

Ja moremo pravilno presoditi, kako ogromni so bili stroški kazenskega postopanja in izvršitve kazni, se moramo na kratko seznaniti s tedanjimi denarnimi in gospodarskimi razmerami. V tem času (v 16. in 17. stoletju) se je računalo pri nas navadno po renških goldinarjih (ein Gulden »rheinisch«; odtod naš »rajnški«; fl.), šilingih (·), pfenigih) in pozneje tudi po krajcarjih (kr.). En goldinar je odgovarjal 8 šilingom = 240 pfenigov = 60 krajcarjev. Poleg tega denarja so bili v veljavi zlati tolarji (Guldentaler; odtod goldinar) in od l. 1623. tudi srebrni tolarji. Zlat tolar je imel prilično dvakratno vrednost renškega goldinarja; navadni (srebrni) tolar pa je odgovarjal $1\frac{1}{2}$ renških goldinarjev. V kazenskih stroškovnikih tega časa nahajamo yse tri valute; prevladuje pa renski goldinar. Vrednost denarja naj pojasnjujejo naslednji primeri: Povprečna plača srednjih uradnikov je znašala 200 do 300 fl. na leto. V Gradcu, kjer je bilo življenje dražje kakor na deželi, se je ok. l. 1600. računalo, da rabi srednja rodbina na leto okroglo 200 fl. Stanovanje je stalo povprečno 18—20 fl. na leto. L. 1622. je stal povprečno 1 funt teletine 5 kr. 1 funt ovčjega sira pa 6 kr. Navadni ženski čevlji so veljali 48 kr. otroški pa le 20 kr. Črevliarjem se je plačevalo za delo 2—6 kr. (Planner str. 208 i. dr.). Ker so stali čarovniški procesi kakor rečeno povprečno 100 do 200 fl. bi odgovarjali stroški v naši sedanji valuti

nekako 10.000 do 15.000 Din. Ta vsota pa se znatno zviša, če upoštevamo, da je bil takrat denar na deželi zelo redek, ker ni imel kmet priložnosti prodajati pridelkov in da so bila ostala davčna bremena neznosna. Tudi ne smemo prezreti številnih sovražnih upadov, epidemij, slabih letin i. t. d. in slednjič, da so sodni gospodje te stroške neusmiljeno izterjali od obsojencev in hoteli imeti pri tem še svoj dobiček. Vsaj je veljalo sodišče kot eden najboljših virov dohodkov. Če upoštevamo nadalje, da so bili čarovniški procesi pri nas zelo pogosti in da so ti stroški zadeli najrevnejše prebivalce, so bili čarovniški procesi za naše narodno gospodarstvo brezdvomno katastrofalni. Razen tega so ti procesi zahtevali obilo človeških žrtev v najboljših letih.

IV. poglavje.

Kazenski postopek.

A. Indiciji

Po čl. 52 C. C. C. in 42 štaj. Karoline so že razne splošne okolnosti, ki morejo utrditi sum, da je kdo čarovnik, zadosten povod, da uvede sodnik uradoma kazensko postopanje zaradi hudodelstva magije in da uporabi celo torturo. Zato so igrala take okolnosti (indiciji) v naših čarovniških procesih tako veliko in pomibno vlogo. Obenem so bili taki indiciji dobrodošlo in uspešno sredstvo za kazenske ovadbe.

To je bil tudi eden glavnih vzrokov, da so se čarovniški procesi tako razširili.

Kot posebni znaki čarovništva so veljali že po »Kladivu čarovnic«: mokre oči, slabi zobje, redki in mršavi (posebno rdeči ali sivi) lasje, upadlo lice itd. Drugi znaki so bili: slab glas, posebno, če so bili že starši in ostali so

smrtjo ni prekical. Zato čitamo v naših čarovniških procesih zelo pogosto, da je ta ali ona čaravnica »svojo izpoved potrdila s smrtjo«.

Pa tudi nasprotni znaki so mogli utrditi sum, da je ta ali oni nevaren čarovnik. Marsikaka izredno lepa ženska je prišla samo zaradi svoje telesne lepote kot čaravnica na grmado. Tako

»Preizkušnja solz« na čarovnicah

Lesorez slikarja grafika E. Justina

rodniki osumljeni čarovništva, če kakva oseba ni imela stalnega bivališča (berači, potepuhi), če si je hitro pridobila bogastvo ali posebne sposobnosti, če je izustila kake pretnje, posebno če so se pretnje slučajno uresničile itd. Eden najnevarnejših in najbolj pogostih znakov čarovništva pa je bil, če nekak osumljenec trdil, da je kdo čarovnik, posebno če te obdolžitve pred

čitamo n. pr. med žrtvami škofa Ehrenberga (Würzburg 1627—1629): »Das Göbel Babelin, die schönste Jungfrau in Würtzburg«. Sumljivo ni bilo samo, če je bil kdo suh, temveč tudi, če je bil neobičajno debel kakor n. pr. »Bausnach, ein Rats Herr, der dickste Bürger in Würtzburg«, ki je bil tudi med žrtvami škofa Ehrenberga (Soldan II str. 47 in 49). Če kdo ni zahajal

redno v cerkev, je bil v zvezi s hudičem; če pa je pogosto sprejemal zaškramente (posebno obhajilo), je bil sumljiv, da rabi hostije v čarovniške svrhe. Če je kdo nenadoma zbolel, ga je moral začarati sosed; če pa je hitro okreval, je bil v zvezi s čarovniki ali s hudiči. Če je bil obdolženec pri zaslišanju prestrašen, je imel slabo vest; če pa je bil miren in trezen, je bila to hudičeva zasluga, ki je ščitil svojega varovanca. Nevarno je bilo čaravnice zagovarjati; istotako pa preveč hvaliti vnete preganjalce čarovnic, ker je vzbujalo to sum hinavstva. Če je očital sosed sosedu, da je čarovnik, je bilo nevarno, če je na ta očitek molčal; če pa je tožil žaljivca zaradi razžaljenja časti, je utegnil smatrati sodnik očitek za utemeljen in začeti proces zoper obtožitelja. Sumljivo je bilo, če je imel kdo doma kaka mazila, zelišča, žeblje, napisane koščke papirja itd.; pa tudi, če ni imel zdravil, listin in drugo. Takih indicij bi lahko naštevajo v dokaz, da je mogla imeti vsaka nepremišljena beseda, vsaka kretanja, vsaka stvar nedogledne posledice, posebno, ker so vsi ti indiciji po zakonu zadostovali, da je sodnik s torturo izsilil »priznanice«, ki je bilo istovetno s — smrtno obsodbo.

B. Dokazila

Če je obdolženec trdil, da je nedolžen, je moral to dokazati. Najvažnejši dokaz nedolžnosti je bil alibi t. j. dokaz, da v kritičnem času ni bil navzoč. Ta dokaz pa je bil v čarovniških procesih dejansko nemogoč. Saj je n. pr. čaravnica lahko svojega moža, brata itd. začarala, da je ni videl, ko je ponoči zletela k satanskim sestankom; tudi je lahko spolno občevala s hudičem vpricho svojega moža, ne da bi mož to opazil itd.

Za obsodbo ni zadostoval samo sum, da je kdo zakrivil kako kaznivo dejanje, temveč je zahteval zakonopoln dokaz krivde. Krivda pa se je dokazala z običajnimi dokazili. Za čarovniške procese so bila razen teh dokazil dopustna in običajna še posebna dokazila, namreč tako zvanii »čarovniški preizkusi«.

Najvažnejši dokaz je bilo priznanje. Ker pa bomo govorili o priznanju v zvezi s torturo, se omejimo za sedaj na ostala dokazila.

Krivda se je dokazala v splošnem v prvi vrsti s pričami, ki so izpovedale običajno pod prisego. Po zakonu je bil »zadosten dokaz« samo to, kar je potrdila priča iz lastnega opazovanja. V čarovniških procesih pa to pravilo ni veljalo, ker pripovedujejo priče navadno le, kar so slišale praviti. Kljub temu so bile take izpovedbe navadno povod, da se je uporabila tortura. Sicer pa nahajamo v naših procesih le redkokdaj kako pričo. — Dokaza no izvedencih čarovniški procesi vobče ne poznajo; istotako ne dokaza po krajevnem ogledu. Pač pa se večkrat omenjajo »corpora delicti«.

Tem večjo vlogo igra v naših čarovniških procesih *preizkus z iglo*. Kakor smo že omenili v splošnem delu, utisne hudič nekaterim čaravnicam na telesu svoje znamenje tako zvano »stigma diabolicum«. Ta znamenja so bila baje povsem neobčutljiva in so se nahajala lahko na najrazličnejših delih telesa. Naloga krvnika je bila, da je poiskal in prebodel ta znamenja s posebno tako zvano vizirsko iglo. Če osumljenka ni čutila nikakih bolečin ali če se kri iz rane ni pcedila, je bil to absolutni dokaz, da je bila osumljenka čaravnica. Ta preizkus z iglo igra skoraj v vseh naših procesih veliko vlogo. Tu so se izkazali naši rablji kot pravi mojstri. Tako je n. pr. l. 1695. potisnil rabelj Marini Šen (pri Sv. Trojici v Hal.) iglo $2\frac{1}{2}$ palca globoko v levo ramo, ne da bi baje čutila osumljenka bolečine. Posebno ogabna je bila ta procedura, ker so se ta znamenja lahko nahajala »in locis secretis«, zbog česar je rabelj moral osumljenko do nagega sleči in natančno preiskati. Če krvnik ni našel hudičevega znamenja, je ostala čaravnica še vedno sumljiva, ker je hudič zaznamoval tako samo nezanesljive oboževalke.

Ostali preizkusi ne igrajo v naših spodničtatarskih procesih skoraj nikake vloge. Le zaradi popolnosti jih hočemo na kratko navesti.

Čarovniška kopel temelji na predstavi, da je voda čist element, ki ne trpi umazanih stvari. Tudi je posvetil Jezus vodo s svojim krstom v Jordanu. Ta preizkus se je izvršil tako, da so zvezali čarovnikom in čaravnicam palec leve roke s palcem desne noge ali narobe ter jih spustili tako navezane na dolgo vrv v stoječo ali tekočo vodo. Če se je osumljenec pogreznil v

vo. Posebno priporočljiva je kombinirana metoda bleđenja z vodikovim superoksidom in plovcem (Bimstein). Ta metoda je najbolj uporabljiva na okončinah.

Najboljše uspehe v epilaciji dosežemo z obsevanjem z Röntgenovimi žarki. Pri tem je treba strogo razlikovati med obsevanjem z majhnimi in močnimi dozami. Nekateri röntgenologi skušajo z enkratnim močnim obsevanjem trajno preprečiti rast las. Čeprav so uspehi pri tej metodi sigurni, vendar pa ni uporabna, ker često ne preprečimo samo rast las, ampak škoduje tudi koži. Posledice so lahko jako težkega značaja, v najlažjih primerih ostane koža tenka, lesketajoča, skozi katero se vidijo tenke žile. Iz tega vzroka se je ta metoda z enkratnim močnim obsevanjem opustila.

V vsakem oziru zanesljivo pa je obsevanje z majhnimi dozami Röntgenovih žarkov. S to metodo, ki ni nevarna, dosežemo, da čez nekaj dni lasje izpadejo in začno rasti šele čez dva do tri mesece. Ako pa to obsevanje tri do štirikrat ponovimo, preprečimo trajno rast las na nezaželenih mestih. Prednost obsevanja pred drugimi metodami obstoja v tem, da je učinek siguran, ni nevaren in da lasje ne zrastejo dva do tri mesece. Ako pregledamo vse navedene metode, vidimo, da je za okončine najbolj prikladen vodikov superoksid v kombinaciji s plovcem. Za posamezne odvišne lase elektroliza, za gosto poraščene partije obraza, grudi, dalje za odstranjenje las pod pazduho, kot to zahteva sedanja moda, pa obsevanje z majhnimi dozami Röntgenovih žarkov.

Potenje.

Izločevanje znoja je lahko nepravilno po kvantiteti kakor tudi po kvaliteti. Nepravilnost po kvantiteti imenujemo hiperhidrozo, t. j. čezmerno potenje, ki ga opazujemo predvsem na rokah, nogah in pod pazduho. Znoj, ki se na teh mestih v veliki množini producira, odgovarja navadno normalnemu znoju in se edino le zaradi zastajanja na gotovih mestih lahko razkrajja, posebno ker se meša še z maščobo in vrhnim slojem kože. Pri tem se tvorijo razne neprijetne vonjave. Lahko rečemo, da ima vsak individvij svoj specifični duh, ki je pa za soseda mnogokrat neprijeten, tako da ga ne more prenesti, kar opazimo često pri znojenju nog in pod pazduho.

Vzrok tega potenja nam je v večini primerov neznan. Pri čezmernem potenju rok je koža vlažna in se lepí, kakor da bi prišli žabo. Potenje pod pazduhe povzroča poleg omenjenega neprijetnega vonja tudi vnetje kože, kvari obleko, t. j. razjeda tkanino in spremeni često tudi barvo iste. Najbolj neprijetno je potenje nog. Tukaj ovira predvsem usnje čevljev vsako izhlapevanje potu. Pot zastaja, razjeda kožo, ki med prsti često počí, kar ima za posledico močne bolečine pri hoji. Razen tega se pot tu najlažje razkrajja in povzroča često neznošen smrad.

Proti potenju se ljudje branijo z umivanjem z vodo, kateri dodajo nekoliko kisa. To postopanje odstrani sicer pot, ne more pa preprečiti potenja. Od medikamentoznih sredstev uporabljajo predvsem nekatere kisline: kromova, salicilova, vinska kislina, formaldehit in diahilonovo mazilo. Vsa ta sredstva morejo sicer ustaviti za nekaj časa potenje, vendar pa traja to le kratek čas, razen tega pa imajo različne neprijetne lastnosti kakor neprijeten oster duh formaldehida, strupenost kromove kisline. Puder, ki ga često uporabljajo, ima še to neprijetno lastnost, da se razkrajja in se v pod pazduhi in v čevljih zlepi ter tvori nelepo smrdljivo mažo. Pod pazduho nosijo dame često vložke iz gumija ali povoščenega tafeta. Preprečijo s tem sicer, da se obleka ne pokvari, povzročajo pa s tem še močnejše potenje, razkrajjanje in neprijeten duh, ki ga ne morejo zatreti niti z najmočnejšim parfumom.

Zato lahko smatramo za naravnost lepo sredstvo zdravljenje z Röntgenovimi žarki. Z enkratnim, v težkih primerih z dvakratnim do trikratnim obsevanjem dosežemo, da potenje trajno preneha. Prve dni po obsevanju razdražene znojnice izločajo pot v povečani meri, ki pa nato čez nekaj dni popolnoma preneha.

Mozolji.

Acne ali mozolje opazamo često pri mladih in mlajših ljudeh. Slika, ki jo kažejo mozolji, je dokaj pestra: zajedalci z črnimi glavicami, rdeči in gnojni mozolji, vdrté brazgotine. Vsaka teh oblik lahko nastopa sama zase, lahko so pa tudi, in to je običajno, istočasno vse vrste. Gre namreč v bistvu le za različne stadije ene in iste bolezni, ki pa v vsakem teh stadijev lahko doseže svojo kulminacijo.

Razvoj bolezní od zajedalca preko mozolja do brazgotine si razlagamo približno takole: lojne žleze začno iz neznaníh razlogov izločati prevelike množine loja. Pod gotovimi pogoji izhod lojnice oroženi ali se pa zamaši s prahom, ki pride na kožo. Posledica tega je, da loj v žlezi ostane in se sčasoma strdi. Na koži vidimo potem črne pike, ki jim odgovarja zamašena lojna žleza. Ako na takem mestu kožo z nohti od strani stisnemo, izstopi črvičku podobna bela tvorba, ki nosi črno glavico: strjeni loj pomešan z celicami izhodnega kanala in prahu. Včasí se tí zajedalci inficirajo in vnamejo, potem nastanejo rdeči mozolji, navrh katerih še često opazimo črno piko, ki nam kaže njihov postanek. V težkih primerih se mozolj v sredini zgnoji, posledica je neljuba vrta brazgotina. Posebna na hrbtu nastanejo globoke acne, ki včasí izplahnejo same od sebe, včasí pa puste močne brazgotine.

O vzrokih te bolezní smo še zelo pomanjkljivo poučeni. Znana nam je sicer cela vrsta empiričnih opazovanj, toda zveza med temi in med kožnim obolenjem samim je precej nejasna. Ta bolezen se začenja navadno za časa pubertete. V teh letih doseže svojo največjo frekvenco pa tudi svojo največjo intenziteto. Obraz, prsa in hrbet so včasí kakor posejani z zajedalci in mozolji. V poznejših letih izgine sčasoma dispozicija za to bolezen, deloma pa se ohrani do 40. in 50. leta.

Znana nam je tudi zveza med načinom prehrane oziroma prebavo in mozolji. Opažati se namreč more, da nekateri ljudje, ki se hranijo z velikimi množinami mesa, posebno lahko obole, da pa mozolji zginejo pri vegetaričnem načinu prehrane. Isto velja tudi za alkohol in za druge pikantne jedi.

Zanimivo je, da stoje acne v gotovi zvezi z ženskimi genitalnimi organi. Pri nekaterih obolenjih, pa tudi že pri mesečni periodi nastopa včasí acne oziroma se že obstoječa poslabša. Dalje jo opažamo pri slabokrvnih, slabo hranjenih ljudeh. V vseh teh primerih si predstavljamo, da oddaljeni vzroki kakor prehrana, zaprtje itd. ustvarjajo lokalno dispozicijo za obolenje kože, ki obstoji v premočnem izločanju loja.

Jasno je, da moramo vse te momente uvaževati tudi pri zdravljenju mozoljev. V vsakem posameznem primeru poskušamo najprej najti eventualno oddaljene vzroke. Iz diete izločimo vse

jedi, o katerih vemo, da povzročajo mozolje. Poleg tega dajemo preparate, ki olajšujejo prebavo ali pa desinficirajo črevo. Vendar pa je treba priznati, da na ta način vsled nepopolnega pojmovanja vzrokov le v izjemnih primerih dosežemo vidne uspehe. V glavnem smo navezani na lokalno simptomatično zdravljenje. Pot, ki jo moramo pri tem hoditi, je jasno začrtana. Na eni strani moramo omejiti izločanje loja oziroma v žlezah zaostalega odstraniti, na drugi strani pa je treba omejiti infekcijo zajedalcev. Za omejitve izločanja loja nam stoje na razpolago žveplo in resorcín v obliki mazila, paste, špíríta itd. Vzroka za to sta dva: prvič ne podnese koža vseh oblik, drugič se pa koža navadí na vsako obliko in sredstvo za nekaj časa ne učinkuje. Zajedalce odstranimo mehanično s tem, da jih iztisnemo z nohti ali pa zato pripravljenimi instrumenti. Drugi del naše naloge je preprečenje infekcije, kar dosežemo z alkoholom, kateremu lahko še dodamo antiseptična sredstva. Izbornó učinkuje pri tem tudi solnce. Vsak, ki trpi na acnah, je gotovo opazil, da mu poletí po parkratni solnčni kopeli mozolji za nekaj časa izginejo. Uspehi pri lokalnem zdravljenju so neprimerno boljši kakor pri vzročnem. Ker pa ne odstranimo dispozicije, izginejo mozolji, dokler traja zdravljenje, kakor hitro pa prestanemo, se mozolji zopet pojavijo. Če razen tega pomislimo, da moramo vsakih par tednov menjati sredstva in da tudi koža ni ravno prijetna, potem vidimo, da je veliko boljše zdravljenje z obsevanjem z röntgenskimi žarki. Sicer tudi to zdravljenje še dolgo ni idealno, vendar pa je veliko bolj ugodno pred medikamentoznim zdravljenjem, kajti po parkratnem obsevanju se mozolji ne ponavljajo več mesecev in brazgotine niso tako vidne. Pri tem pa odpade vsako mazanje z mastmi.

Izpadnaje las.

Tukaj se hočem baviti z izpadanjem las, ki je povzročeno zaradi prevelike funkcije žlez lojnic. Vzroki za kozmetično zelo pomembno obolenje so navadno konstitucionalne narave. Često je dispozicija že v rodbini, velikokrat so pa vzroki pri dobljeni bolezní: slabokrvnost, tuberkuloza. Prvi početak se kažejo navadno okoli 30. leta. Lasje začnejo padati nad temenom v obliki kroga ali na sencih, zaradi česar izgleda

čelo jako visoko. Izpadanje se širi čez čelo, tako da ostane v najtežjih primerih le še venec las ob strani in zadaj glave. kajti kjer so lasje izpadli, je koža tanka, gladka in svetla.

Deloma vzporedno, deloma pa še pred izpadanjem las se pokrije koža s finim prhajem, ki obstoji iz strjenega loja in odmrlih celic kože. Vzročna zveza med prhajem, čigar vzrok je čezmerno delovanje žlez znojnic in med izpadanjem las, ni še popolnoma pojasnjeno. Včasih opazujemo močno izpadanje, pri čemer se pa tvori le malo lusk, v drugih primerih je pa koža pokrita z debelo plastjo prhaja, število izpadajočih las je pa malenkostno. Pri tvorbi prhaja pa ne gre le za kozmetično nakazo, bolnik trpi tudi zaradi precej močnega srbenja. Ko preneha sr-

benje na glavi, začnejo navadno lasje v veliki množini zpadati.

Pri zdravljenju se moramo ozirati na dva momenta: podraženje lasnih buš in omejitev izločevanja loja. Prvo dosežemo z različnimi dražječimi sredstvi kakor arnika, krizarobin, kapsikum, kantaride, kremenasta luč i. t. d. Za omejitev izločevanja loja pa uporabljamo kakor pri mozoljih resorcin, žveplo, posebno v obliki sulfoforma. Slaba stran ne obstoja toliko v pomanjkljivih uspehih kakor v neprijetnem mazanju. Z röntgenskimi žarki pa moremo brez vsakega nadlegovanja bolnika doseči najmanj enakovredne uspehe. Po parkratnem obsevanju dosežemo oboje t. j. omejitev izločevanja loja in ojačanje rasti las.

Na obisku pri prof. Einsteinu

(Iz razgovora slavnega učenjaka s publicistom S. J. Wolfom)*

»Smer mojega razmišljanja o lastnem idejnem svetu mi je bila že spočetka načrtana; ali v letih napredka znanosti so se mi poznejše predstave o njem šele postopoma porojevale.« je dejal Einstein, ko sem ga poprosil, naj mi kaj pove o zgodovinskem razvoju svoje velike teorije.

»Pred 24 leti sem objavil svojo prvo razpravo, dve leti pozneje pa sem izobrazil splošne teorije relativnosti, ki sem jih pozneje nenehoma spopolnjeval.«

Na vprašanje, kaj ga je privedlo do tega, da je nasledoval one svojevrstne temeljne smernice svojega nauka, je odgovoril: »Najprej so me poskusi opozorili na pojav, da je hitrost svetlobnih žarkov nekaj stalnega, neizpremenljivega, pa naj se razširjajo od mirujočega ali pa od gibajočega se svetila. O tem pojavu sem mnogo razmišljal, ko sem odkril teorijo relativnosti.«

S poskusi dognano dejstvo, da je množina snovi vsakega telesa enaka njegovi gravitacijski gmoti, me je zaplelo v novo razmišljanje. Čigar sadove sem objavil v svojem poznejšem delu. Nešteto teorij je moči najti, da se z njimi razlagajo prirodni pojavi. Ljudje lahko izumajo toliko teorij, kolikor ho-

čemo in vsaka se lahko prikroji dejstvom. Ali najboljša je redvoma ona, ki potrebuje najmanj nedokazanih predpostavk, take se bomo najrajši oprijeli. V fiziki je seveda več vrst teorij. Po večini so takšne, da bi jih lahko imenoval konstruktivne, ker iz preprostih trditev grade kompleksne fenomene ali sestavljene oblike pojavov.

Ako tedaj filozofi pravijo, da umevajo neko določeno skupino prirodnih pojavov, mislijo s tem na teorijo, ki so jo sestavili in ki obsega in razlaga celo skupino pojavov.

Teorije, ki sem jih sam izoblikoval, se razlikujejo med seboj. Njih najbolj izrazite oznake in temelji niso nikake hipoteze, marveč splošna, s poskusi dokazana svojstva, ki se izražajo v pojavih, ne oziraje se na to, kako sem jih izrazil v matematičnih obrazcih.«

Zdelo se mi je, da bom prehitro splaval iz temin razglabljanja na svetlobo spoznanja, zato sem, čim je učenjak nekoliko prestal z razlaganjem, naglo zasukal razgovor na njegovo preliubljeno violino.

»Da.« se je ogrel profesor, »igranje na violino mi je nepopisen užitek. Kadar sem pretruden, da bi čital ali delal, tedaj mi glasba vselej vrne notranji mir. Mnogo se je že govorilo o mojem igranju, ampak svest sem si, da

* Glej tudi članek Petdesetletnica Alberta Einsteina »Zis« knjiga V. str. 334.

sem edini, ki ima na njem največje veselje.»

Komorno glasbo ima rajši kot operno, čeprav tudi operne predstave rad poseča.

»Velik umetnik,« je povzel Einstein, »ima mnogo težji poklic od mene, zakaj on mora delati v nekem določenem času. Publika ga čaka in ne sme je razočarati. Jaz pa lahko delam, kadar me je volja in kadar čutim, da mi je delo v veselje.«

Prosil sem ga, naj mi pove formulo, ki garantira uspeh v življenju. Nasmehnil se je, potem pa je minuto razmišljal o mojem vprašanju.

»Ako pomeni »A« uspeh v življenju,« je slednjič odvrnil, »potem bi dejal, da se formula glasi takole: $a=x$ y z. X je delo, y igra.«

»In kaj pomeni »z«?, sem vprašal.

»To pomeni,« je odvrnil, »da je železadosti besedičenja o tem.«

Njegov dom

Profesor Einstein stanuje v Haberlandstrasse, v nekem novejšem berlinskem okraju, pozidanem šele v zadnjih 20 letih. Nobenega odseva zgodovine ni najti tukaj, kjer prebivajo boljši ljudje srednjega stanu. Široke ceste z vestno negovanimi drevoredi, moderne hiše, z zelenjem obrasli zasenčeni balkoni, ki v enakomernih presledkih prekinjajo dolgočasna pročelja. Neka domačnost preveva vso okolico. Človeka se poloti občutek, da mora prebivati tod sami imoviti in zadovoljni ljudje.

Ali nikjer ni tistega nečesa, kar človek nehote pričakuje v bližini velikega moža, ki je popolnoma preobrnil naše nazore o svetovju.

V Einsteinovi hiši je več stanovanj: domovi samih imovitih ljudi, ki so zadovoljni s svetom, takšnim, kakršen je in ki ne gledajo in ne razmišljajo naprej. Njegova hiša je prav taka kakor vse druge v soseski. Domišljavi vratar v modrem jopiču, ki odklepa in opravlja dvigalo, na las nalikuje 100 drugim v sličnih hišah. Tudi svetlo zličena medenasta tablica na vratih je, razen po imenu, ki ga nosi, popolnoma enaka vsem drugim v poslopju. In celo v stanovanju ni ničesar, kar bi se bistveno razlikovalo od povprečnega lica nemških hiš.

Knjižnica z zeleno tapeciranimi stenami in lončeno pečjo v ozadju hrani mnogo znanstvenih knjig, romanov, svetovno zgodovino in dva debela zvezka Sv pisma starega testameta. Opazil sem še nekaj kipcev, model šalupe in pisalno mizo, a zopet nič takega, kar bi kazalo, da je to soba genialnega moža. Vse je samo domače in veselo, kakor v domovih milijonov drugih ljudi. V drugih sobah vise po stenah družinske slike, vmes je portret Friderika Velikega, tam ob vratih pa stoji klavir in pod njim so v črnih omarih spravljene tri violine. Vse te reči s pohištvo vred, ki je iz biedermaierske dobe, so bolj značilne za ves narod, kakor za individualno osebnost.

Einsteinova žena je ljubezniva gospa. Njeno razmerje do moža nalikuje razmerju skrbne matere, ki je vsa »zajubljena« v prezgodaj doraslega sina. Smejoč se, mi pripoveduje, da je njenega moža strašno težko držati v šahu.

Einstein je srednje velike postave. Njegova glava, pokrita z gostimi sivimi lasmi, se vidi velika v primeri z životom. Čelo mu ni visoko, a značilna je njega svojevrstna oblika. Obrvi mu ne rastejo kakor drugim ljudem na očesnih obronkih, marveč izpod njih, kar daje njegovemu obrazu nekak zaničljiv izraz. Brke ima še skoraj črne. Velike temne oči gledajo mehko in neka skrita žalost, ki je niti smehljaj ne prežene, leži v njih.

Einstein je med tistimi ljudmi, ki prebijejo dobršen del svojega življenja doma med štirimi stenami. Zelo ljubi izprehode v prosto naravo in rad se umakne v idilični mir dežele, a oboje mu čas dopušča le v skromni meri. Od

narave je bolehen, slaboten in če človeku še tako presrčno seže v roko, imaš občutek, kakor da v njegovih rokah ni kosti.

Ko je tako stal pred menoj, sem nenkrat razumel, zakaj se v njegovem domu le megleno zrcali njegova osebnost. Zdi se mi, da niti sam ne ve, kaj je v njem. Samotar, kakršen je, se mi zdi, da spada v ono vrsto ljudi, ki nikoli ne morejo popolnoma doumeti, kaj se godi okoli njih. Kadar se pogovarja, se

mu vidi, da misli na čisto druge reči in kadar gleda na kakšen predmet, imam vselej vtis, da ga ne vidi. Te posebnosti na njem so tako izrazite, da se vidijo že skoraj abnormalne. Zdi se, da njegov duh deluje v neki ostro in globoko utrti smeri. In kadar kakšne zunanje okoliščine zmotijo njegovo pozornost, tedaj se mu vidi, da mora skoraj s fizično muko zaustaviti silni tok svojih misli.

Od nikotina do šrapnela

Če so hoteli v starem veku kakega človeka posebno počastiti in mu zagotoviti nesmrtno slavo, so ga postavili na nebo. Z zgodovinskimi osebnostmi so sicer redko tako ravnali, tem več pa z bajeslovnimi bitji. Nekoliko vzgledov: Kasijopeja, Poluks, Andromeda, Orion, Herkul, Leda itd.

Danes opažamo nekaj sličnega, samo da torišče ni več na nebu, ampak na predmetih vsakdanjega življenja. Na primer Zeppelin, ki nam danes skoro ne pomeni več lastnega imena, ampak le še zrakoplov čisto določne oblike.

Oglejmo si nekatere označbe, ki so tako prešle v jezik, da se skoro nič več ne zavedamo, da so prvotno pomenile imena oseb.

Nikotin je dobil ime, kakor utegne biti našim čitateljem znano, po Francozu Jeanu Nicotu. A kdo je to bil, ve le malo ljudi, niti Meyerjev leksikon ga ne omenja. Nu, bil je poslanik kraljice Katarine Medicejske na portugalskem dvoru. Tam je spoznal tobak in je leta 1560. poslal rastlino in seme svoji gospodarici. Tam so tobak najprej nazvali »kraljičino zelišče«, a so ga pozneje še večkrat prekrstili in se je naposled uveljavil »tobak«; za njegov alkaloid pa se je obdržalo ime »nikotin«, ki sta mu ga leta 1828. dala njegova odkritelja Posselt in Reimann. Sicer pa Nicot ni bil samo diplomat, ampak tudi odličen znanstvenik, ki je med drugim izdal francosko-latinski slovar. Njemu samemu se gotovo ni sanjalo, da ga bosta nekoč proslavila nemška učenjaka. Zakaj samo to, da je tobak prenesel v Francijo, mu v zgodovini gotovo ne bi ohranilo imena.

Drugi, dokaj znanejši primer: *Amerigo Vespucci*, po katerem ima čisto po krivem Amerika ime. Značilen primer za to, da časih lastno ime docela izgine za stvarjo, so *Dolomiti*. Kdo bi pač slutil, da ima to lepo gorovje ime po francoskem geologu Dolomieuju? In da ga ni dobilo morda kdaj v davnih časih, ampak šele pred kakim dobrim stoletjem! Dolomieu (rojen l. 1750. umrl l. 1801.) je prvi objavil na podlagi svojih potovanj po Tirolskem in Granbünd-

nu študijo o hribini, ki je po njem dobila ime, in o njenem izvoru, ter gotovo ni slutil, da bo s tem dal ime mogočnemu gorovju. Kdaj se je to zgodilo, je težko ugotoviti. Prva izdaja Brockhausovega leksika (1815) Dolomitov še ne pozna.

Kdor govori o *mansardi*, se najbrže tudi ne bo spomnil Julesa Hardouina Mansarda (1646 do 1708), arhitekta francoskega kralja Ludvika XIV., ki je zgradil Versailles. Prav tako, kakor mansarda, je postala stvarna oznaka *giljotina*, za katero se je francoski zdravnik Guillotin (1738 do 1814) iz človeških nagibov leta 1789. v narodni skupščini tako goreče zavzemal, da so jo iz političnega nasprotstva imenovali po njem. Drugače pa je giljotina angleški izum.

Gobelin je umetniško izdelana stenska preproga, ki je nepokvarjeno ohranila ime po izumitelju Gobelinu, barvarju, ki je v petnajstem stoletju živel v Reimsu. Gobelini so bili cela dinastija velikih in bogatih umetnikov v tej stroki.

Kdo, ki je *sandwich*, bi se pač spomnil na to, da se je grof John Montague Earl of Sandwich prvi domislil in del kps mrzlega mesa med dva kosa kruha?

Silueta je danes pač vsakomur znana senčna podoba. A nevesčak se gotovo ne zaveda, da je ljudstvo ž njo dražilo francoskega finančnega ministra Silhouetta (1709 do 1767). S svojo davčno politiko se je tako zelo osovražil med narodom, da so ljudje vse, kar je bilo ničvredno, identificirali z njim; tako tudi cenene »siluete«, ki so se pojavile okoli leta 1757. in izpodrinile dotlej vladajoče lepše in dragocenejše »miniature«, zlasti med siromašnejšimi sloji.

Kakor je *šrapnel* dobil ime po izumu angleškega polkovnika Chrapnela (1803), tako tudi plašč *havelok* po slovečem angleškem generalu Havelocku (roj. 1795, umrl 1857), ki ima mnogo zaslug za to, da je Indija ostala ohranjena angleški kroni. Boycott je ime irskega posestnika, ki so ga leta 1880. njegovi rojaki »bojkotirali«, ker se je s svojo strogostjo pri svojih najemnikih tako osovražil, da ni nihče več hotel zanj delati, **gd njega kupovati in niemu prodajati.**

Charles Nordmann

Nejasnost svetlobe

Človeštvo, je dejal nekdo, sestavlja več mrtvecev kakor živih ljudi. Prav tako bi smeli reči, da ima znanost več mrtvih, preživelih kakor živih, veljavnih teorij. Gotovo še nikoli prej pa ni bilo take poplave misli in idej, ki so še nedavno tega veljale za neizpodbitne, kakor danes.

Izmed vseh teh preokretov mišljenja, ki se fizikom pred petdesetimi leti še sanjalo ni o njih, je gotovo najbolj nenadejan oni glede svetlobe. Nič več ne razlagajo svetlobe kot neko pravilno, neprekinjeno nihanje ampak vidijo v njej nekaj pretrgan niz valovnih »svežnjev«, nekaj takega, po priliki, kakor dolgo kačo, razrezano na nešteto koscev, ki se zvijajo vsak po svoje, neodvisno drug od drugega.

Tako smo se spet deloma vrnili k stari Newtonovi teoriji, ki so jo že tisočkrat svečano pokopali, a danes, kakor vse kaže, spet vstaja od mrtvih: po njej naj bi bilo bistvo svetlobe nekako bombardiranje neskončno majhnih projektilov. In so tudi res odkrili take žarke: a to so katodni in nekateri drugi žarki, nikakor pa ne svetlobni. Tedaj Newton vendarle ni imel prav? O pač; zakaj sodeč po najnovejših razpravah utegnejo biti katodni projektili (»elektroni«) in valovni »svežnji« svetlobe identični ali vsaj nekako sorodni med seboj.

O, v vsem tem je gotovo še mnogo temnih, nejasnih točk in še daleč nismo na tem, da bi smeli upati na konec te vojne, ki jo že tako dolgo bijejo oni, katerim je svetloba, da se tako izrazimo, pravilen, neprekinjen pojav, z onimi, ki trde, da je nezvezan niz.

Verjetno je, da je v obeh pojmovanjih po nekaj resnice. Stvari, ki jih gledamo makroskopsko, se nam vidijo pravilne in zvezne; docela drugačne pa se nam poka-

žejo, če si jih ogledamo mikroskopsko, ali bolje, ultramikroskopsko; tako se na primer kos kovine, ki je prostim očem pravcat simbol polnosti, togosti in negibnosti, kaže subtilnejšim fizikovim očem kot zgradba prav majcenih delcev, med katerimi so razmeroma ogromni prazni prostori, in ti delci so živi, se gibljejo intenzivno in brez vidnega reda.

Obe pojmovanji utegneta biti tedaj pravi: vprašanje je samo v tem, kako stvari gledamo. In zato tudi za znanstvene teorije veljajo stih španskega pesnika, za katere bi mi bilo žal, da jih ne bi navedel doslovno, tako sijajen je njih ritem in njih kastiljansko blagovščje:

En este mundo traidor
Nada es verdad ni mentira
Todo es segun el color
Del cristal con que se mira

Svobodno po naše:

Na tem varljivem svetu
ni nič resnica ne laž;
vsak predmet vidiš v barvi
stekla, ki skozenj gledaš.

AVTOMOBILSKA HITROST L. 1892.

Zaradi primerjave z današnjo: V katalogu stare avtomobilske znamke Panhard čitamo to-le navodilo: Hitrost. Vozovi imajo tri hitrosti: majhno, srednjo in veliko. Veljka se običajno določa na 17 km na uro. Na ravnini lahko voziš tudi hitreje, a nikar več kot 20 km. Ta visoka brzina zahteva silne previdnosti in nikakor ni preveč priporočljiva.

V zadnji številki je na str. 256 pod notico »Ugotovitev kraških podzemskih vodnih zvez« pomotoma izostal podpis: Prof. dr. L. Belar.

Današnja umetniška priloga

»Obiranje hmelja« po originalu znanega amaterja, ki se skriva pod psevdonimom Emta.

»ZIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knaflejeva ul. 5.
Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarinja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

Foto Emte

Obiranje hmelja v Savinjski dolini